

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XXV. ÉVFOLYAM.
HARAMADIK FÜZET.

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

BUDAPEST, 1910.
MÁRCIUS HÓ.

Tanítóképzés.

Meghívó

Temesvárott, 1910. március havában tartandó XI-ik közgyűlésre.

I. nap, 1910. március 21-én, hétfőn.

Megérkezés *Temesvárra*. (Az *elnökség* s a budapesti tagok d. e. 9 óra 40 perckor indulnak Budapestről, a nyugati pályaudvarról s d. u. 3 órakor érkeznek Temesvárra.)

D. u. 6 órakor *előértekezlet* az állami tanítóképző-intézet tanácskozó termében.

Este 8 órakor ismerkedő-vacsora.

II. nap, március 22-én, kedden d. e. 9 órakor *közgyűlés* a vármegyeház tanácstermében. Targysorozat:

1. Megnyitó; tartja: *dr. Baló Fősséf*, elnök.
2. Üdvözlések.
3. Emlékbeszéd *dr. Kiss Aron* megboldogult tiszteleti tag felett. Tartja: *dr. Gerencsér István*.
4. Pszichológiai laboratórium a tanítóképző-intézetben; előadja *Nagy László*, tképző-intézeti c. igazgató
5. A szociális pedagógia kívánalmái a tanítóképző-intézetben.

2 órakor bankett.

III. nap, március 23-án, szerdán d. e. 9 órakor. Targysorozat:

1. Pénztárvizsgáló, kandidáló stb. bizottságok kiküldése.
2. Ha az előbbi napon be nem fejeződött, a szociális kérdés befejezése
3. A gyakorlati pedagógiai kiképzés egységesítése; előadó: *Répay Dániel*.
4. A segítő-egyesület alapszabályai; előterjeszti: *Dékány Mihály*.
5. Beszámolás: titkári, pénztárvizsgáló-bizottsági jelentések.

2 órakor közebed.

IV. nap, március 24-én, csütörtökön d. e. 9 órától.

Tárgysorozat:

Szaktanári értekezlet 4 szakosztályban:

A) Magyar nyelvi szakosztály:	C) Természettudományi szakosztály:
Elnök: <i>Hodossy Béla,</i>	Elnök: <i>Amberg József,</i>
Előadó: <i>Dr. Gerencsér István,</i>	Előadó: <i>Wagner Fános,</i>
Jegyző: <i>Barcsay Károly.</i>	Jegyző: <i>Pinkert Zsigmond.</i>
B) Földrajzi szakosztály:	D) Rajzi szakosztály:
Elnök: <i>Belányi Tivadar,</i>	Elnök: <i>Köveskúti Jenő,</i>
Előadó: <i>Farkas Sándor.</i>	Előadó: <i>Vizhányó Károly,</i>
Jegyző: <i>Dr. Harmos Sándor</i>	Jegyző: <i>Bocskay Károly.</i>

Déli 12 órakor tisztújítás és a közgyűlés bezárása.

Az elnökség.

Hívó sorok.

A tanítóképző-intézeti tanárság hagyományos hivatás-szeretete és a testületi szellem ébrentartása iránti élénk érzéke, közgyűlésünk tartalmas és aktuális programja, szeretett, buzgó elnökünk felhívása bizonyára elegendő indítékok arra nézve, hogy a kedves kartársak közül mindenki eljőjön Temesvárra, aki csak teheti. Ezek mellett is, engedjétek meg, kedves kartársak, hogy mi, munkatársaitok a temesvári tanítóképzőben, hívó szavakkal forduljunk hozzátok! Jőjjetek minél többen, kartársi szeretettel és szolgálatkészséggel várunk benneteket!

Nem szólok a közgyűlés szellemi oldaláról; annak eszmei és erkölcsi sikere mindnyájunkon fog múlni. De hogy kedves vendégeink szives fogadtatásban fognak részesülni, azt állíthatom. Temesvár városának közönsége és ennek vezére, Dr. Telbisz Károly, udv. tanácsos, polgármester úr, régtől fogva és országszerte ismeretes élénk kulturérzékéről és minden kulturális intézmény s mozgalom iránti áldozatkészségéről. Ez érzék és áldozatkészség megnyilvánul abban, hogy Temesvár városa bővelkedik mindenfajta kulturális intézményben és abban is, hogy a kultúra minden ágbeli munkásait itt megbecsülő szíveséggel fogadják. Gyakran gyülekeznek itt össze országos szervezetek tagjai s a város minden

ilyen alkalmat ünnepnek tekint, a vendégek pedig a legkellemesebb emlékeket viszik magukkal. Jellemzésül a sok közül csak egy szokást említek meg, ami — azt hiszem — nem sok városban van meg, azt t. i., hogy a város a tanulmányúton levő s a városon keresztül vonuló tanulóeregeket rendszerint ingyen elszállásolja s egyszer meg is vendégeli őket; pedig ez eset sűrűn ismétlődik, amennyiben az Aldunára menő, kiránduló csapatok rendszeren megállapodnak Temesvárott. Vendégeink elszállásolása itt persze nem történhetik úgy, amint kisebb városokban szokott lenni, t. i. egyes családoknál, hanem szállókban; ez azonban a szabad mozgás tekintetéből talán kellemesebb is a másik módnál.

Az első közgyűlési nap estéjére tervezett hangverseny művészi élvezetet fog nyújtani. A Temesvári Magyar Dalárda elsőrangú dalegylet, amely az egri országos dalosversenyen első díjat nyert; énekelni fogja egyik kollegánknak, Révfy Géának, gyönyörű karát. A státusbeli kartársak, Palotainé Békey Józsa és Héger Lujza művésznők hegedű-, illetőleg zongorajátékát kitűnő katonai zenekar fogja kíséni. Szabolcska Mihálynak, temesvári ref. lelkésznek, az édesszavú költőnek verseit saját ajkairól hallgatni elsőrangú művészi élvezet lesz.

De érdemes lesz Temesvárra jönni azért is, mert e városban egy amerikai arányokban és amerikai gyorsasággal fejlődő várost lehet szemlélni. A város magva a temesvári vár, a mostani belváros; ettől, két oldalt, egy-egy ágyúlövésnyire — ennél közelebb nem volt szabad építkezni — keletkeztek a külvárosok. Mióta, mintegy két évtizede, a belváros várjellegét megszüntették, a belváros és a külvárosok közötti hatalmas területeket részint parkokká változtatták, részint beépítik. Óriási munkálatok folynak: a várbástyák lehordása folyton tart; a városon több ágban végig folyt Begát egy nagy mederben egyesítették, duzzasztással a folyónak egy helyen nyolc méternyi esést adtak és e helyre vilamos erő termelése céljából vízműveket létesítettek; a város általános csatornázása befejezéséhez közeledik; az általános vízvezeték építéséhez most fognak hozzá. Pezsgő ipari és kereskedelmi élet folyik itt. Egy-

kettőre össze lehet e városban vagy húsz nagy gyárat számlálni, melyek közül nem egy, pl. a Turul-cipőgyár, igazi modern berendezésű, nagyarányú gyár. Iskola pedig van minden képzelhető fajtából. Az érdeklődő vendégeket csoportok szerint szívesen kalauzoljuk, ahova érdeklődésük vonzza őket.

S ha már aránylag közel vagyunk Magyarország egyik fönséges természeti szépségéhez, az Aldunához, akadhat a kedves kartársak között, aki oda is el szeretne menni; ezek vezetésére is szívesen vállalkozunk.

Látjátok, kedves kartársak, a külső keretek méltók lesznek egy díszes, nagy közgyűléshez. Jőjjetek, hogy közgyűlésünk valóban ilyen legyen! Egyről bizonyosak lehettek, hogy a Temesvár város közönségét és temesvári pályatársaitokat képviselő rendező bizottság meleg szívvel vár benneteket!

(Temesvár.)

Amberg József.

Temesvári közgyűlésünk.

Egyesületünk érdemes elnökének lapunk mult számában megjelent ily című szózata a tanítóképző-intézeti tanárság szívében és lelkében bizonyára élénk visszhangot keltett. E lelkes felhívásnak kétségtelenül meg is lesz a kellő fogamatja: akik csak tehetjük, mindnyájan elmegyünk Temesvárra!

Igen! Legyünk ott lehetőleg mindnyájan, vagy legalább is sokan! Mert úgy lehet, hogy a tanítóképző tanárságra a közel jövőben az eddiginél is nagyobb fontosságú feladatok megoldása vár. Önmagunk hivatásunkat mindig elsőrendűnek ismertük és hirdettük; de talán elérkezett az a várva-várt idő, amikor intézményünknek a nemzeti kulturában való döntő fontosságát mások, nevezetesen illetékes tényezők is jobban méltányolják. Használjuk ki ezt a pillanatot és fordítsuk ügyünk és önmagunk javára. Fellépésünk sikere első sorban ugyan annak erkölcsi és szellemi tartalmától, tehát belső értékétől függ; de nem szabad alárendeltnek

tekintenünk a külső formákat sem. A fizika törvényei alól mi sem lehetünk kivételek. Gondoskodjunk tehát közgyűlésünknek intellektuális színvonalán és morális tartalmán kívül — tömegsúlyáról is!

Vidéki közgyűléseinket joggal tekinthetjük szellemi és érzelmi életünk közösségében lefolyó evolúció egy-egy határállomásának! De határállomások ezek abban a tekintetben is, hogy a közvélemény minő felfogást táplált a tanítóképzés ügyének és munkásainak kulturális jelentőségéről és értékéről. Hiszen nekünk a nemzetet vezető intelligenciát lépésről-lépésre kellett meggyőznünk a tanítóképzésnek a nemzeti kulturában való jelentőségéről és a tanítóképező tanárság pozíciójának e kultura munkásai között való elsőrendű mivoltáról. Elfogultság nélkül állapíthatjuk meg, hogy *Kolozsvár*, *Győr* és *Sárospatak* egyesületünknek évtizedekre visszamenő lelkes és kitartó küzdelmében egy-egy jelentékeny győzelmű állomása volt. A meggyőzés nem éppen könnyű és nem is kellemes munkája minden esetre fényes sikerrel járt; de ki merné állítani, hogy e tekintetben nem volnának már feladataink?! Folytassuk tehát e munkát és harcot legközelebb *Temesvárott*. Ha eddigi vidéki közgyűléseinket emlékezetünkbe idézzük, akkor temesvári közgyűlésünk sikerében érdemes elnökünkkel együtt valamennyien bízhatunk és ezt a sikert bizvást meg is jósolhatjuk.

Vidéki közgyűléseinket szellemi és érzelmi életünk közösségében folyó evolúció határállomásainak neveztem.

Kolozsvári közgyűlésünket, mint a vidéki színpadon való első fellépésünket, a szárnypróbálgatás jellemzi. A nagyközönség nem volt tisztában jelentőségünkkel és értékünkkel; mi nem voltunk tisztában fellépésünk súlyával és hatásával. A nagyközönséget a velünk szemben való tartózkodás, bennünket a túlzott szerénység jellemezte. Ebben a helyzetben érzelmi világunk egymásban keres és talál kielégülést és megszületik közöttünk az eszmei és érzelmi harmonia. Ennek nyomán pedig az önérzet és öntudat felébredése járt.

Győri közgyűlésünk már a felébredt önérzet és öntudat jegyében indult meg. Az első vidéki közgyűlés

tanulságai alapján megindított szervező mozgalmat a nagyközönség azzal a tisztelettel fogadta és honorálta, amely egy ily országos szervezetet méltán megilletett. A győri közgyűlést meglepő és nekünk szokatlan külső fény és nagy siker jellemezték. Ez a körülmény önbizalmunkat még jobban fokozta és megindult az az önállósítási törekvés, amelynek hatása akkora volt, hogy akkori kiváló és közszeretetlen álló elnökünk e törekvést honorálta és önként félreállott. A győri közgyűlés hatása alatt mi a magunk lábára állottunk.

A sárospataki közgyűlésen már mint az elemi tanítóképező tanárság országos szervezete jelentünk meg. A külső siker már a multak alapján biztosítva volt; magát a közgyűlést a kollégiális érzület és a résztvevőkre bizonyára felejthetetlen benső baráti melegség jellemezték. Ez tette lehetővé, hogy egyesületünk végre megalkotta határozataiban a tanítóképzésnek azt a szervezetét, amelyet több mint egy évtizeden át az előző közgyűléseken hiába próbált keresztülhajtani.

Mit várhatunk temesvári gyűlésünktől? A külső sikert ottani derék kollégáink agilitásán kívül már az a körülmény is biztosítani látszik, hogy egyesületünket a nagy kulturváros képviselője hívta meg. Ezt a figyelmét megjelenésünk számbeli súlyával is honorálnunk illik.

A tanítóképező tanárság szellemi és érzelmi közösségében vajjon miféle fordulatot hoz és miféle állomást jelöl majd Temesvár? Nékem úgy tetszik, hogy Sárospatakon azért tudtuk a magyar tanítóképzés egységes szervezetét papíron megalkotni, mert az idők kérlelhetetlen haladása ott elfoglalt álláspontunkat akkor már túlhaladottá tette.

Egy évtizednél hosszabb időn át küzdöttünk egyesületünkön belül egy modernnek tartott szervezet helyeségének elismerésén és nem vettük idejében észre, hogy az élet kívánságainkat sok tekintetben már elavultakká tette. Nem vettük észre, hogy nemcsak egyes kiváló kartársaink, hanem a legközelebbiről érdekelt tanítóság is a mi kívánságainkat végeredményben elégteleneknek tartják. Nem méltányoltuk eléggé, hogy maga kultusz-

kormányunk szívós és csendes, de annál sikeresebb fejlesztő munkájában itt-ott meghaladta álláspontunkat.

Egy egyesületnek nem szabad a célok kitűzésében túlságos mérsékeltnak és a küzdelemben túlságos lanyhának lennie. Az az egyesület, amely a kellő progressziót nem tartja szem előtt, nem tud maga és ügyei iránt érdeklődést kelteni, nem tud kellő sikereket elérni. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy temesvári közgyűlésünk programja nem áll színvonalon és nem képvisel progressziót. A pszichológiai laboratórium kérdése, a szakértekezlet és a szociális pedagógia kivánalmainak megállapítása modern is, szakszerű is. Valami mégis hiányzik a programmunkból!

Hiányzik a tanítóképzés szervezetére vonatkozó magasabb célok kitűzése, vagy legalább a magasabb és talán távolabbi feladatok kitűzése szükségességének hangoztatása, proklamálása. Mert ha őszinték akarunk lenni, akkor nem leplezhetjük tovább, hogy a tanítóképzés mai szervezetével a népnevelés elé kitűzendő magasabb feladatok megoldására nem képesítheti jelöltjeit. Adminisztratív intézkedésekkel és megfeszített pedagógiai munkássággal biztosíthatunk bizonyos eredményeket, sőt sikereket: de általános és színvonalon álló eredményeket nem. Ha ezen az úton, nevezetesen az általános és szakképzés összeházasításának most taposott rövid útján továbbhaladunk: biztosan eljutunk tanítóképzésünk csődjéhez.

Nem az akadémiai mozgalomnak akarok én itt propagandát csinálni. De igenis, meg szeretném menteni azt, ami ebben a mozgalomban tartalom és mag. Vegye kezébe egyesületünk az eszmék rostáját és válassza külön a magot a polyvától. Gondoskodjék a mag mielőbbi elvetéséről, hogy idejekorán kikeljen, virágot hozzon és gyümölcsöt teremjen. A tanítóképzés tovafejlesztésének, nevezetesen a képzés kiterjesztésének, az általános és szakképzés korai összezavarása megszüntetésének és a szakképzés elméleti mélyítésének, valamint gyakorlatibbá tételének ideje immár elérkezett!

Vajha temesvári közgyűlésünk a külső sikerek mellett az eszmék fejlődésében az itt hangoztatott meggyőződés határállomására juttatná el a tanítóképező tanárságot!

Legyünk ott lehetőleg valamennyien Temesvárott! Mutassuk be nagyrabecsülésünk és őszinte tiszteletünk hódolatát annak a nagy kulturvárosnak, amely bennünket egyesületünk meghívásával megbecsül. Fejlesszük tovább eszméinket; azokat az eszméket, amelyek nemzetünk kulturális előhaladását és boldogulását talán mindennél jobban szolgálják és biztosítják!

(Csurgó.)

Mohar József.

Szociológia a tanítóképzőben.

Határozati javaslat a szociális kérdés taglatának II. pontjához.

a) A tanítóképző-intézetek tanterve a mai szövegében is sok szociológiai vonatkozást tartalmaz ugyan és sok modern kívánalomnak nem áll útjában: de azért szükséges, hogy ez a szempont *nagyobb teljességgel* és tudatos tervszerűséggel, *rendszeresen* jusson benne tárgyról-tárgyra kifejezésre.

b) Minthogy pedig a társadalmi élet alakulatainak és jelenségeinek gazdag ismeret-anyaga túlterhelés nélkül lesz elhelyezendő a tantervben, nemcsak *pótlások*, de *kihagyások* is szükségesek. Ami holt teher, ami elszigetelten áll, ami a szociális műveltségnek nem szerves alkotó eleme: törlendő a tantervből.¹⁾

c) Minden tárgynak akkora *óraszámot* kell biztosítani, amely az anyag alapos iskolai feldolgozását lehetővé teszi. Ez az elv nemcsak mostani óratervünket, de intézetünk *évfolyamainak* a számát is érinti, amelynek emelése ez oknál fogva is a jövőnek kikerülhetetlen feladata.

d) Mindezek alapján utasítja a közgyűlés a választmányt, hogy az 1903-ban kibocsátott tantervet tárgyról-tárgyra *vegye revízió alá*, munkálataba célszerű módon a tanári testületeket is bevonván. Részletes javaslatát — a mostani négy évfolyamú és egy tervezett öt évfolyamú tanítóképzőre vonatkozóan — memorandum alakjában terjessze a közoktatásügyi minisztérium elé.

(Arad.)

Keszler Károly.

A III. tételre vonatkozó előadói javaslat vázlatja.

Előadásomnak a múltra vonatkozó főtétele az lesz, hogy a tanítóképzőben eddig öntudatos és főleg tervszerű és határozott célra törekvő szociális tanítás és nevelés úgyszólván nem volt.

Ismertetem a múltból a mégis előfordult s esetleg szociális célokat is szolgáló nevelési és tanítási eljárásokat; rámutatok ter-

¹⁾ Pótlásokra és törlésekre javaslatomnak a közgyűlés elé terjesztendő *indokolása* fog példákat tartalmazni. K. K.

mészletesen teljes őszinteséggel eddigi eljárásunk ferdeségeire, melyek határozottan szociológia-ellenesek voltak. Nevezetesen: I. 1. nevelési szempontból kifejlődött ugyan a növendékek közt bizonyos szociális érzék, de legtöbbször az iskola rovására (összebeszélés, palástolás); I. 2. az internátusi nevelésnél a kényszer-engedelmes-ségre való szoktatás dominált; II. 1. a tanítás pusztán ismeretközlő, tudományos sémára törekvő volt; II. 2. nem vette figyelembe a jelen életkörülményeket; II. 3. nem fejlesztette ki az élet által kívánt készségeket.

A jövőre vonatkozó javaslatom sok tekintetben bifurkál az előző pontok javaslataival s azért azok előzetes ismerete nélkül határozati javaslatom végleges szövegét nem adhatom.

Határozati javaslatomnak különben a múlt tanulságai alapján főtétele lesz, hogy nevelési és tanítási eljárásunkból kűszöböljünk ki minden szociológia-ellenest; azt pedig, ami a szociológiai célokat is szolgálja, tegyük tervszerűvé s azok keresztűvitelére minden módon törekedjünk. Ebből a szempontból: I 1. legyen a nevelés önállóságra, önfegyelmzésre szoktató; I. 2. legyen a közösségi érzelmeket fejlesztő; II. 1. a tanítás legyen öntevékenységre szoktató; II. 2. emelje ki a gyakorlati vonatkozásokat; II. 3. irányuljon a jelen élet megértésére; II. 4. ismeretek nyűjtása mellett fejlessze ki a készségeket és képességeket.

(Sárospatak.)

Kötse István.

A tanítónövendékek gyakorlati pedagógiai kiképzésének egységsítése.

(Előadói javaslat.)

A tanítónövendékek gyakorlati pedagógiai kiképzése — általános meggyőződés szerint — fokmérője s legnagyobb biztosítéka tanítóképzőink eredményes működésének.

A gyakorlati kiképzés olyan sokoldalú megnyilvánulásra kész-teti s kényszeríti növendékeinknek a tanítói pályára való rátermettségét, hogy aki ezen a kiképzésen is sikerrel jut keresztül, az kétségtelen bizonyítékát nyujtja annak, hogy nemcsak az összes népiskolai tantárgyakban járatos, hanem, hogy az e tárgyakban képviselt ismeretek kulturális jelentősége s a nemzeti miveltséghez való hozzátartozandósága felől is teljes mértékben tájékozott. Egy-szóval, hogy nemcsak járatos a nemzeti kulturát tevő ismeretekben s azoktól mélyen át van hatva, hanem, hogy egyuttal okát és cél-ját is tudja adni annak, hogy miért tudja s miért éppen úgy tudja azt, amit tud?

Igazában véve a gyakorlati kiképzésben fejeződik ki a tanító-képző *pedagógiai szakiskolai* jellege. Ehhez illeszkedik a tanító-képzők egész szervezete, rendtartása, igazgatása, tanítás-menete,

órarendje s ez szabja meg a tanítóképző-intézet egész életműködését.

Ilyen középponti irányító szerepet szánt a gyakorlati pedagógiai kiképzésnek maga tanítóképzői új tantervünk is, midőn kimondta, hogy: „A tanítási gyakorlatokra való előkészítést tekinti a legfontosabb feladatnak, melyben részt kell vennie közvetlenül, vagy közvetve minden képzői tanárnak s ezt a célt kell szolgálnia a tanítóképző-intézet egész munkásságának.“

E kijelentése miatt méltán tekintjük tanítóképzésünk történetében új korszak megnyitójának mostani tantervünket s csak azt sajnáljuk, hogy amilyen világosan s szabatosan megjelölte a célt, mely felé törekednünk kell, éppannyira homályban hagyta az utat, amely e kijelölt célhoz vezet és azt a módot, amelynek segítségével ez a cél a legsikeresebben megközelíthető.

Tantervünknek ez a homályossága többekben közülünk meglepetést, egy némelyikünkben egyenesen kételkedést támasztott az iránt, hogy vajjon a nem kellően megvilágított úton egyáltalában elérhető-e a kijelölt cél? Sőt volt közöttünk olyan is, aki meglepetésében „Tantervünk egy nevezetes hibájá“-nak minősítette az abban ajánlott utat-módot¹⁾.

Sorra megjelentek azután azok a miniszteri körrendeletek, amelyek mind nagyobb és nagyobb világosságot derítettek a cél felé vezető útra s mind jobban és jobban észrevehetőkké tették az akadályokat is, melyek az előrehaladásban gátoltak s imitt-amott még most is gátolnak bennünket.²⁾

E miniszteri rendeletek irányító és főleg buzdító hatására tanítóképzőink tanártestületei egymásután megalkották növendékeiknek gyakorlati pedagógiai kiképzésére vonatkozó szabályzataikat, melyeket azután a magas miniszterium is bekért — legalább az állami tanítóképzőket — s a rájuk vonatkozó együttes bírálatát is közölte 1907. évi március 18-án 22221. sz. a. kelt körrendeletében. Ugyanakkor ismételten is felhívta az összes tanítóképzőket a gyakorlati kiképzést szabályozó újabb tervezetek készítésére. Majd pedig — hogy az egyes képzők egymás munkájáról tudomást vegyenek s az így szerzett tapasztalásból okulást merítsenek — ugyancsak 1907-ben május 21-én 40341. sz. a. kelt körrendeletben meghagyta a miniszterium, hogy az 1907/8. isk. évről szóló értesítőjében minden tanítóképző-intézet tegye közzé a gyakorlati kiképzésnek általa megállapított és követett részletes tervezetét, hogy így „ezen a téren is közvélemény alakuljon ki s egységes gyakorlat verjen gyökeret.“

¹⁾ L. «Magyar Tanítóképző» 1906. évi I. és III. füzetét s ezzel kapcsolatban: Répay Dániel «Új tantervünk legbecsesebb intézkedései» c. közleményeit. Magyar Tanítóképző 1906. V. f.

²⁾ L. A gyakorlati pedagógiai kiképzés ügyében kiadott 57313/1905. sz., 76996/1905. sz., 75391/1906. sz., 22221/1907. sz., 41341/1907. sz. és 117310/1909. sz. miniszteri körrendeleteket.

A tanítóképzők legnagyobb része csakugyan közzé is tette 1907/8. isk. évről szóló értesítőjében a tanítónövendékek gyakorlati pedagógiai kiképzését szabályozó megállapodásait s azután évről-évre újabb tapasztalásait is, meglepő változatosságot s leleményességet tárva szemünk elé azokban.

Ezekből a közlésekből tűnt ki csak igazában az — az új tantervünktől egyáltalában nem óhajtott tény, — hogy ahány tanítóképző van Magyarországon, még mindig csaknem annyiféle módon és formában történik azokban a leendő tanítók gyakorlati pedagógiai kiképzése. Ebből viszont az következik, hogy szükségképpen különböznie kell e kiképzés eredményének is, amit a tanítóképzés óhajtott egységessége szempontjából semmikép sem tartunk kívánatosnak.

Kitűnt ezekből az értesítőkből s egyesületi közlönyünkben ismertetett, megállapodásokból s többévi tapasztalásokból az, hogy *tanítóképzésünk ügyei között alig van még egy másik is olyan, amely egyesületünk részéről beható megvitatás alapján annyira sürgősen tisztázandó, a magas minisztérium részéről pedig immár véglegesen, minden homályosságot kizáró szabatossággal, egységesen és országosan szabályozandó lenne, mint éppen tanítónövendékeink gyakorlati pedagógiai kiképzésének az ügye.*

Ez a meggyőződés vezette egyesületünk elnökségét is akkor, midőn a tanítónövendékek gyakorlati pedagógiai kiképzésének egységesítését az egyesület ezévi munkatervébe felvette s az ország tanítóképzőitől bekért legújabb adatok felhasználásával javaslatot készítettett erre vonatkozólag, melyet az egyesület választmányi gyűlésein behatóan megvitatott. Ezt a javaslatot most ime a közgyűlés elé is terjeszti abban a reményben, hogy annak itt eszközöndő együttes megvitatásával — ha egyelőre csak a mai keretekben s csak egy lépéssel is, de — mindenesetre előbbre viheti a tökéletesedés útján tanítóképzésünk ügyét. *Mert kétségtelenül igaz az, hogy bármily üdvösek, bármennyire tökéletesek is egymagukban véve az ország egyes tanítóképzőinek a növendékek gyakorlati pedagógiai kiképzését szabályozó intézkedései: hatásuk csak kis körre terjed s részleges, és az is marad mindaddig, amíg ez intézkedéseket rendszerbe nem foglaljuk s egyetemesen és egységesen irányító tényezőkké nem változtatjuk.*

Véleményünk szerint egységesen szabályozandók, illetőleg egyöntetűen megállapítandók lennének a következők:

I. A tanítónövendékek gyakorlati pedagógiai kiképzésének egész rendje és módja; és pedig:

- A) A tanítónövendékektől megkívánt pedagógiai szemlélet-szerzés módozatai.
- B) A szereztetett szemlélet értékesítési módja.
- C) A tanítónövendékeknek nevelési, tanítási és iskolavezetési gyakorlatba való bevezetésének módozatai.
- D) Pedagógiai gyakorlatokra való előkészülésnek s e gyakorlatok megbirálásának módja és szempontjai.

II. A tanítónövendékek gyakorlati pedagógiai kiképzését szolgáló nyomtatványok, rovatos táblázatok.

III. A gyakorlati pedagógiai kiképzés tökéletesítését célzó további kívánságok.

Egyesületünk választmányának mindezekre vonatkozó javaslata ez:

I.

A tanítónövendékek gyakorlati pedagógiai kiképzésének rendje és módja.

A tanítónövendékeknek néptanítói hivatásra való előkészítése részint elméleti, részint pedig gyakorlati kiképzés útján történik.

A gyakorlati pedagógiai kiképzés kiterjed:

- a) a pedagógiai gyakorlat szemléletére s tanulmányozására;
- b) a nevelésben, oktatásban és iskolavezetésben való készség megszerzésére.

A) A pedagógiai szemlélet-szerzés módzatai.

A tanítónövendékek a pedagógiai elméletet igazoló s nekik mintául szolgáló pedagógiai gyakorlat (nevelés-tanítás) megfigyelése s tanulmányozása céljából négyévi kiképzésük folyamán többször tesznek látogatást:

- a) a tanítóképző-intézettel kapcsolatos elemi és gazdasági gyakorló népiskolában;
- b) a tanítóképzőn kívül eső népoktatási intézetekben.

Jegyzet: Kívánatos lenne, hogy a népoktatási intézeteken kívül egy-egy középiskolát, esetleg magasabb-foku közoktatási intézetet, emberbaráti s közművelődési intézményeket is megtekintsenek.

1. Szemlélet-szerzés a tanítóképző gyakorló-iskoláiban.

A tanítóképző-intézet I., II. és III. osztályos növendékei csakis az intézettel kapcsolatos *elemi gyakorló-népiskolában* tesznek látogatásokat, és pedig: egész éven át a névsor betűrendje szerint *egyesevel* s naponkint váltakozva. A IV. évesek az *elemi- és gazdasági* gyakorló-népiskolát egyformán látogatják.

A tanítóképzővel kapcsolatos elemi s gazdasági gyakorló-népiskolák látogatása rendjén minden tanítónövendék szemügyre veszi s behatóan tanulmányozza:

a) a gyakorló-népiskolát magát, az abban folyó rendszeres nevelést és oktatást, a népiskolai életet egészében, úgyszintén a népiskolai tanulókat is;

b) minden III. és IV. osztályos tanítónövendék figyelemmel tartozik kísérni továbbá a gyakorló-iskolai tanítók által alkalomszerűen, a próbatanításokat megelőzőleg tartani szokott *minta-tanít*

társokat és az egyes tanítóképzői szaktanárok által szaktárgyuk módszerének ismertetése kapcsán végezni szokott előmutató-tanításokat is. (Lásd lejjebb a „Próbatanítások“-nál.)

A gyakorló-népiskolák látogatásakor évfolyamonként a következő elfoglaltság vár a tanítónövendékekre:

I. osztály.

Az I. osztályos tanítónövendékek a test- és egészségtan s részben a testi neveléstan körébe eső dolgokat szemlélik a gyakorló-iskolában s annak tanulóin. Így:

1. alaposan megnézik az egész iskola-épületet, annak összes helyiségeit, ezek beosztását és tudomást szereznek az egyes helyiségek rendeltetéséről. E szemléletük alapján elkészítik az iskola-épületnek vázlatos, a gyakorló-iskolai tantermeknek pedig részletes alaprajzát;

2. egészségteni szempontból szemügyre veszik az iskolai szellőztető-, fűtő-, világító-, víztartó-, mosdó készülékeket, az iskola butorzatát, (főleg a padokat), összes szerelvényeit, továbbá a ruhatárt, a folyosót, az illemhelyeket, az udvart és játszótér s mindezek használati, tisztán- és rendbentartási módját;

3. érdeklődnek a gyakorló elemi-iskolai tanuók egészségi állapota, életrendje, öltözködése, testi maguktartása, a padban való ülése, járása-kelése s testi ügyessége iránt;

4. kikísérik a gyermekeket óráközi szünetekben a folyosóra, udvarra, vagy játszótérre és — minthogy ők maguk is gyermekek még — résztvesznek ott a kis tanulók játékaiban;

5. általában öröködnék a gyakorló-iskolai tanulók egészsége s a tisztaság fölött, továbbá — amennyiben tehetik — résztvesznek azok esetleges kirándulásaiban is.

Mindezeket a megfigyeléseket és teendőket természetesen nem egyszerre, hanem az egész évben rájuk eső gyakorló-iskolai látogatások alkalmával végzik az I. osztályos tanítónövendékek a testi életet ismertető tanárnak s a gyakorló iskolai tanítónak utasításai szerint s ellenőrzése mellett. Megfigyeléseikről s végzett dolgaikról jegyzetet készítenek, amit az iskolai év végén (június 1-én) — s ha kívánja, bármikor is — a testi életet ismertető tanárnak, úgyszintén a gyakorló-iskolai tanítónak bemutatni tartoznak. E jegyzeteiket meg kell őrizniök egészen a képesítő-vizsgálatig, hogy a következő években teendő gyakorló-iskolai látogatásaik alkalmával legyen mire támaszkodniok.

II. osztály.

A II. éves tanítónövendékek főleg az általános és a gyermeklélektanban s a logikában tárgyalt testi-lelki jelenségeket szemlélik s általában a gyakorló-iskolai tanulók egyéniségét (-zemélyiséget) jellemző testi-lelki sajátosságokat figyelik meg és tanulmányozzák

a lelki életet ismertető tanárnak s a gyakorló-iskolai tanítónak utasításai szerint s ellenőrzésük mellett. Így:

1. mindenkor résztvesznek a gyakorló-iskolai tanulók játékaiban, megismerkednek ezekkel s maguk is igyekeznek újabb és újabb, főleg népies testedző és lelket-vidítő játékokkal megismertetni a gyermeket. A játékszereket is együtt készítik velük;

2. megfigyelik — de anélkül, hogy ezt a gyermekek tudnák — az egyes tanulók viselkedését általában, társaikkal, a tanítónövendékekkel s a tanítókkal szemben;

3. tudomást igyekeznek szerezni arról, hogy egyik-másik gyermek milyen meséket, mondókákat, versikéket tud, kitől s hol tanulta azokat?

4. feljegyzik maguknak a meglepőbb gyermekes feleleteket, nyilatkozatokat, véleményeket s tréfás jeleneteket;

5. megállapítják — hacsak hozzávetőlegesen is — mi érdeklí egyik-másik gyermeket a legjobban? Mivel foglalkozik, mivel tölti az idejét otthon a legszívesebben? Mit szeret a legjobban játszani, dolgozni, tanulni s általában cselekedni? Miért? Mire vágyik legjobban? Miért? Mi szeretne lenni leginkább? Miért? Találékony, élénk felfogású, észjárású, képzelődésű-e? Miből látszik ez meg? Helyesen, biztosan tud-e itélni, következtetni? (Példák.) Szórakozott-e tanítás közben, vagy figyelmes? Ennek valószínű okai?

E lélektani megfigyeléseket a II. osztályosok részint tanítás közben, részint óráközi szünetek alatt a gyakorló-iskolai gyermekkel folytatandó bizalmas társalgás és játszás alkalmával igyekeznek megtenni. Nem egyszeri gyakorló-iskolai látogatásukkor természetesen, hanem szintén az iskolai év egész folyamán rájuk eső látogatási napokon.

A gyermek egyéniségét (személyiségét) jellemző szembeötlőbb testi-lelki sajátosságok megállapítása céljából folytatandó tüzetesebb megfigyelést legfeljebb két tanulón végzik — észrevétlenül természetesen — amikor csak tehetik. A lélektan tanárának gondja lesz rá, hogy minden tanítónövendék más-más gyermekkel foglalkozzék tüzetesebben.

Gyakorló-iskolai megfigyeléseikről a II. éves tanítónövendékek is jegyzetet készítenek s azt az iskolai év végén (június 1-én) — de kívánatra bármikor is — bemutatni tartoznak a lélektan tanárának, úgyszintén a gyakorló-iskolai tanítónak. Ezt a jegyzetet is meg kell őrizniök a képesítő vizsgálatig, a következő évben teendő gyakorló-iskolai látogatásoknál s a próba-tanításoknál leendő fölhasználhatás céljából.

III. osztály.

A III. éves tanítónövendékek főleg az általános neveléstanban, a didaktikában és metodikában tárgyalt dolgokat tanulmányozzák gyakorló-iskolai látogatásaik alkalmával, a nevelés- és oktatás tanárának s a gyakorló-iskolai tanítónak utasításai szerint s ellenőrzésük mellett. Néha segédkeznek is már a nevelésben és

oktatásban (külső rendfentartás, leckegyakorlás, kikérdezés, kirándulásvezetés, felügyelet az óráközökben) a gyakorló-iskolai tanítótól kapott utasítás szerint s annak ellenőrzése mellett.

Főteendőik gyakorló-iskolai látogatásaik idején mégis ezek:

1. megismerkednek a nevelés és oktatás rendes lefolyását biztosító iskolai intézményekkel s intézkedésekkel (érkező gyermekek fogadása, köszönése, ruha, könyv eltevése, elhelyezkedés, palatáblával, palavesszővel, könyvvel, tollal, tintával, írónnal, színes krétával, festékkel s más tanszerekkel való bánásmód) s le is írják maguknak (ha nyomtatásban nem volnának kaphatók) a gyakorló-iskolai rendtartási szabályokat;

2. tanulmányozzák a gyakorló-iskola órarendjét, helyi részletes tanítás-tervét és haladási naplóját s ezeket is (amennyiben nyomtatásban nem kaphatnák meg) legalább részben lemásolják maguknak;

3. elkészítik maguknak a gyakorló-iskolai tanulók által használt kézi-könyvek s más tanszerek, a gyakorló elemi-iskolában meglévő szemléltető eszközök és összes szerelvények pontos jegyzékét s tudomást szereznek ezek rendbentartási és megőrzési módjáról;

4. figyelemmel kísérik s megjegyzik maguknak a gyakorló-iskolai tanítók(nők) nevelési s tanítási eljárását; a példaadás, szoktatás és erkölcsi fegyelmezés módjait és eszközeit, a csendes foglalkoztatás módjait és tárgyait, az egyes tantárgyak tanításának különleges módszereit, a szemléltetési, megértetési, begyakorlási, alkalmazási módokat és gyakorlati eljárásokat (új ismeret közlése, magyarázat, kérdve-kifejtés, kérdezés, feladvány-, lecke-kijelölés, dolgozatok stb. számbavétele, ismétlő összefoglalás). Megfigyelik s megjegyzik maguknak továbbá a tanításban és nevelésben s a szemléltetési és kísérletezési eszközökkel való bánásmódban alkalmazott leleményes fogásokat;

5. megnézik mindig a gyermekek írásbeli dolgozatait, rajzait, kézimunkáit, kézikönyveit s egyéb tanszereit és végül tudomást szereznek az ifjusági könyvtárban lévő művekről is.

6. Minthogy I. és II. éves korukban eléggé megismerkedtek már a gyakorló-iskolai tanulókkal, a III. osztályos tanítónővendékek mindegyikének különös gondozására van bízva a gyakorló-iskolai gyermekek egy-egy csoportja (legfeljebb 2 gyermek). Kötelességük ezek iránt állandóan érdeklődni. Tudomást szereznek azok előhaladásáról, magukviseléséről, életmódjukról, hogylétükről. Szükséges ez azért, hogy közelebbről megismerkedvén így a gondjaikra bízott gyermekekkel: meg is szeressék azokat s megszokják a tanítványok sorsával való törődést.

Tapasztalásaikról — miket szintén nem egy napon, hanem az egész iskolai év folyamán kell megszerezniök — a III. osztályos tanítónővendékek is jegyzetet tartoznak készíteni s azt az iskolai év végén (junius 1-én) s kívánatra bármikor is bemutatják a neve-

lés- és oktatástan tanárának és a gyakorló-iskolai tanítónak s majd meg is őrzik a képesítő-vizsgálatig a következő évi iskolalátogatásoknál és tanítási gyakorlatoknál leendő értékesíthetés céljából.

IV. osztály.

A IV. éves tanítónövendékek a gyakorló-iskolának úgy *elemi*, valamint *gazdasági népiskolai* tagozatát egyformán látogatják. Ennek a látogatásuknak más az I-ső és ismét más a II-ik félévi rendje.

Az I-ső félévben (január végéig) a következő beosztással végzik gyakorló-iskolai látogatásaikat:

Az elemi népiskolai tagozatban naponkint, a gazdasági tagozatban az ottani tanítási napokon névsor szerint egyesével váltakozva, *párhuzamosan* jelennek meg. (A névsorban elsők az elemi, az utolsók a gazdasági népi-iskolában kezdik a látogatást.)

Ez egész napra terjedő látogatások alkalmával *az elemi gyakorlóban* megismerkednek:

1. a népiskolai irodai ügykezeléssel (tanulók összeírása, beiskolázása, nyilvántartása, anyakönyvek, mulasztási-, haladási-naplók alakja, készítésük s vezetésük módja, évharmadi értesítők, szülei értesítések, évvégi bizonyítványok kiállítása; iskolai ünnepelejekre, kirándulásokra, évvégi vizsgálatokra való előkészület módja);

2. a népiskolai ifjusági könyvtár kezelésével, a könyvkiosztás és beszédés módjával s e munkákban maguk is résztvesznek;

3. megfigyelik a gyakorló-elemi iskola munkásságát egészében és összefüggésében s az egész népiskolai életet a maga teljességében, kiterjesztve figyelmüket a gyakorló-elemi iskola működésének összes sikert-biztosító és azt akadályozó körülményekre is.

A gazdasági gyakorló-népiskolában teendő látogatásaik alkalmával (az elemi-gyakorlóban megfigyelhető dolgokon kívül):

1. ez iskola országos és helyi részletes tanítástervét, a foglalkoztatási munkatervet és órarendet igyekeznek alaposan áttanulmányozni s ez utóbbemlített hármat (ha nyomtatásban nem lennének megkaphatók) legalább részben le is másolják maguknak;

2. jegyzéket készítenek a gazdasági gyakorló-iskolai szerelvényekről, tankönyvekről s más tanszerekről és a tanulók felszerelési tárgyairól s eszközeiről;

3. megfigyelik a gazdasági gyakorló-iskolai tanulók tanításának és munkara-nevelésének módját s tudomást igyekeznek szerezni ez iskolai oktatás és nevelés nehézségeiről s ezek elhárítása módjairól is.

Jegyzet: Próbatanításaikkal kapcsolatban is tesznek még látogatást a IV. éves tanítónövendékek az elemi és gazdasági gyakorló-iskolában szemléletszerzés céljából az I. félévben. (Lásd lejjebb a „*Folytatólagos tanítások*“-nál!)

A II-ik félévben (február elejétől) a IV. éves tanítónövendékek gyakorló-iskolai látogatásainak rendje s ideje teljesen össze-

függ s egybeesik próbatanításuk s önállóbb iskolavezetési s tanítási gyakorlatuk rendjével és idejével.

A második félévben ugyanis minden IV. osztályos növendék két-két egymást követő napon jelenik meg a gyakorló-iskolák ama tagozatában, ahol s akkor, amidőn egészírás próbatanítást tart, és pedig próbatanítása napján s az azt követő napon, amelyen önállóbb iskolavezetési s tanítási gyakorlatot fog végezni. Próbatanítása napján azért marad t. i. a gyakorlóban, hogy megfigyelései s a gyakorló-iskolai tanítótól kikérendő utasítások alapján kellő módon előkészülhessen a következő napon reá váró teendőre. (Lásd lejjebb az *Önállóbb iskolavezetési s tanítási gyakorlatok-nál!*)

Ilyen, két-két napra terjedő gyakorló-iskolai látogatás egyszer eshetik csak minden IV. éves növendékre. Ekkor is ki kell terjeszteniök azonban figyelmüket mindazokra a dolgokra, amiket I-ső félévi látogatásaik alkalmával tanulmányoztak.

Úgy az első, valamint a második félévben szerzett gyakorló-iskolai megfigyeléseikről s tapasztalásaikról a IV. osztályosok is jegyzetet készítenek s azt az iskolai év végén (május hónap első hetében) — de bármikor is — bemutatják az iskolai szervezetet ismertető tanárnak s a gyakorló-iskolai tanítónak. Ugyanakkor újból be kell mutatniok az illetékes szaktanároknak az I., II. és III. évfolyamban végzett gyakorló-iskolai látogatásaikról készített jegyzeteiket is.

2. Szemlélet-szerzés a tanítóképzőn kívül eső népoktatási intézetekben.

Pedagógiai tapasztalat-szerzés céljából csakis a III. és IV. osztályos tanítónövendékek tesznek rendszeresen előkészítendő tanulmányi látogatásokat a tanítóképzőn kívül eső népoktatási s esetleg más közoktatási intézetekben, emberbarati s közmívelődési intézményekben. És pedig:

a) a III. osztályosok (az egész év folyamán) *egy egész napot* szentelnek helyben lévő kisdudóvó, esetleg elemi népiskola s valamely közmívelődési s emberbaráti intézmény tanu mányozására;

b) a IV. éves tanítónövendékek (ugyancsak az egész év folyamán) *két egész napot* fordítanak a tanítóképzőn kívül pedagógiai szemlélet-szerzésre. Az egyik napon (lehetőleg az iskolai év elején) egy helyben levő, teljesen osztott elemi népiskolát látogatnak meg, a másik napon (lehetőleg az iskolai év vége felé) valamely szomszéd községbeli osztatlan, gazdasági népiskolával s ifjusági egyesülettel kapcsolatos, ha csak lehet, nem-magyar tanítási nyelvű népiskolát tanulmányoznak. (Meglátogathatnak esetleg közép- s főiskolát és valamely közmívelődési intézményt is.)

A helybeli, osztott népiskola meglátogatá-akor lehetőleg mindazokra a dolgokra terjesztik ki figyelmüket, amiket főleg I. és III. osztályos korukban az intézeti gyakorló elemi-iskolában tanulmányoztak.

A szomszéd községbeli osztatlan népiskolában tudomást igyekeznek szerezni még az illető iskola irodai ügykezeléséről, működésének kedvező körülményeiről s esetleges akadályairól, az iskola és a családok s az iskolai helyi előljáróság (iskolaszék, gondnokság) közötti viszonyról, az ottani gazdasági népiskola s ifjúsági egyesület működéséről és végül — amennyire lehet — a falusi tanító(nő) társadalmi feladatairól s tevékenységéről is.

A tanítóképzőn kívül eső népiskolák, intézetek és intézmények meglátogatására a tanítónövendékek gondosan előkészítendőek. E látogatásaikról is jegyzetet írnak gyakorló-iskolai látogatási naplójukba.

B) A tanítónövendékek által szerzett pedagógiai szemlélet értékesítése.

A tanítónövendékek kiképzésük egész folyamán át megőrzendő füzetben jegyzik fel a gyakorló-iskolákban s azokon kívül szerzett pedagógiai tapasztalásaikat, hogy azokra a pedagógiai elméleti és gyakorlati órákon mint megvilágító, magyarázó s bizonyító adatokra hivatkozhasanak, illetőleg támaszkodhasanak.

E feljegyzések adatai az iskolai év végén minden osztályban a pedagógiai órák egyikében összegezendőek s mint az illető osztály növendékeinek több-kevesebb önállósággal végzett tanulmányaiból leszűrhető, esetleg értékes tanulságok a növendékek általános okulására, lehetőleg áttekinthető formában, egységesen megállapítandók.

C) A nevelési s tanítási gyakorlatba való bevezetés módozatai.

Tanítóképzői tantervünk rendelkezései szerint rendszeres nevelési s tanítási kísérletezéseket csakis a III. és a IV. osztályos növendékek végezhetnek a képzővel kapcsolatos gyakorló-iskolákban.

E pedagógiai kísérletezések háromfélék, u. m.:

- a) próbatanítások,
- b) folytatólagos tanítások,
- c) önállóbb iskolavezetési, nevelési s tanítási gyakorlatok.

1. Próbatanítások.

a) *A tanítóképzői III. osztályban.*

Országos tanítóképzői tanítástervünk a pedagógiai gyakorlat megszerzhető céljaira hetenkint 2 órát állapít meg a III. osztályos növendékeknek.

A tantervben kiszabott (s a képzői órarendben egy napra helyezendő) e heti 2 órából az egyik próbatanításokra, a másik ezek bírálatára s a jövő hetiek előkészítésére s amikor szükséges,

az egyik minta- és előmutató-tanításra, a másik e tanításoknak a növendékek előtt végzendő elemzésére fordítandó.

A III. osztályos tanítónövendékek metodikai kiképzése már az iskolai év elején kezdetét veszi a minta- és előmutató tanítások szemléletével s ezeknek didaktikai s metodikai elemzésével. Mielőtt t. i. megkísérelnék a tanítást, előbb mindig 2—3 minta-tanítást figyelnek meg a gyakorló-iskolában abból a tárgyból, amelynek tanításában legközelebb maguk is próbát tesznek, illetőleg mielőtt az illető tárgy módszerét tanulni kezdik.

A *minta-tanítást* rendszerint a gyakorló-iskola tanítója tartja. A képzői szaktanárok módszeres eljárásokat *előmutató tanításokat* végeznek a tanítónövendékek előtt a gyakorló-iskolában és pedig szaktárgyuk metodikájának ismertetésével s az illető népiskolai tárgyból sorra kerülő minta-tanítással kapcsolatban s lehetőleg nyomban a minta-tanítás után következő legközelebbi gyakorlati tanítási órán.¹⁾

A minta- és az előmutató-tanítások sorrendjét s idejét részint az egyes népiskolai tárgyak módszerének sorra kerülő ismertetése, részint pedig az illető tárgyakból a növendékek által tartatni szándékolt próbatanítások egymásra-következése szabja meg.²⁾

A III-éves tanítónövendékek csak írva-olvasásból, olvasmány-ismertetésből, nyelvtanból, fogalmazásból, számolásból és beszéd-s értelemgyakorlatokból tartanak próbatanításokat. Metodikai kiképzésük is előbb e tárgyakból, ezeknek itt jelzett sorrendjében történik és pedig: részint a tanítási gyakorlatokra szánt órákban, részint az elméleti pedagógiai órák egyikén, egész éven át. A másik elméleti pedagógiai óra az év elején a próbatanítások okszerű megkezdhetése céljából leginkább szükséges didaktikai ismeretek közlésére, majd később, az általánosabb didaktikai s neveléstani tudnivalók ismertetésére használandó fel.

A III. osztályos növendékek próbatanításai egész éven át fél-félórások s $\frac{3}{4}$ részük az elemi gyakorló-iskola I—II. osztályában s csak $\frac{1}{4}$ részük (minden 4-ik héten) az elemi iskola felsőbb osztályaiban tartandó. A gazdasági gyakorló-iskolában nem végeznek tanítási kísérletezést a III. évesek.

A próbatanítások tárgyát s azok egymásra következősét a módszertan tanára határozza meg, tételét (anyagát) pedig a gy-

¹⁾ Valamely újabb, szokatlan tanítási eljárás bemutatása s kipróbálása is megengedhető a gyakorló-iskolákban a tanítónövendékek előtt; de ez nem tartozván azok rendszeres gyakorlati pedagógiai kiképzéséhez: csakis a tanítási gyakorlatokra kiszabott órákon kívül, tanárgyűlési határozat alapján történhetik.

²⁾ *Jegyzet*: Az egyes népiskolai tárgyaknak módszeres feldolgozását (az alkotmánytan, vegytan és gazdaságtan s a gazdasági népiskolában tanított szaktárgyakon kívül) a képzői tanárok már a III. osztályban elvégzik az iskolai év vége felé a szaktárgyukból tanár-értekezleten megállapítani szokott sorrendben tartandó minta- s előmutató tanítások alapján s ilyenekkel kapcsolatban.

korló-iskolai tanító jelöli ki a gyakorló-iskola helyi részletes tanítás-terve alapján.

A próbatanítási tétéleket (anyagot) a gyakorló-iskolai tanító a próbatanításra előkészítést megelőzőleg egy héttel előbb közli a növendékekkel s a módszertan tanárával.

A növendékeknek próbatanításra előkészítése a próbatanítás idejét megelőzőleg egy héttel előbb történik. Ekkor jelöli ki a módszertan tanára a próbatanítót és bírálóját s ezek mindketteje részletes tanítási tervezetet készít a kiszabott tételről. A többiek csak vázlatos tervezetet írnak; de olyant, hogy abból a tanítás tagozódása és módszeres menete is kitűnjék.

A kijelölt bíráló azért készít részletes tanítási tervezetet, hogy kellőképen tájékozott legyen ő is a leckében s így alapos bírálatot mondhasson a próbatanító tanításáról s azért is, hogy szükség esetén helyettesíthesse a próbatanítót.

Mindegyik növendék a próbatanításra kerülő minden tárgyból legalább egy tételt részletes tervezetben tartozik kidolgozni, hogy így lehetőleg az összes népiskolai tárgyakból egy-egy részletes tanítási tervezetet vihessen magával a tanítóképzőből.

A III. osztályos tanítónövendékek tanítási tervezeteit csak a gyakorló-iskolai tanító s a módszertan tanára nézik át s ez osztályosok próbatanításain is csak ők vannak jelen, az előkészítést is csak ők adják nekik.

A kidolgozott próbatanítási tervezetet a próbatanítók és bírálók a próbatanítás előtt 4 nappal előbb átadják a gyakorló iskolai tanítónak előzetes megbíralás céljából, a következő napon a módszertan tanára vizsgálja át tervezetüket, amelyet a fennmaradó két napon az arra netalán rávezetett utasítások szerint a próbatanító és a bíráló kiigazítani tartoznak s meg is tanulhatnak még.

Próbatanításaik alkalmával a III. osztályos növendékek előbb csak egy osztály tanulóival foglalkoznak, azzal t. i., amelyikben tanítanak és csak második próbatanításuk idején terjesztik ki figyelmüket a csendesen foglalkozó osztály (avagy osztályok) tanulóira is.

A *bírálati órán* a próbatanítóé az első szó, aki tanítása tárgyának megnevezése után próbatanítását egészeben jellemzi. A próbatanító után a kijelölt bíráló mond véleményt az egész próbatanításról, majd az önkénytesen jelentkező s a felszólított növendékek bírálják meg a tanítás egyes részleteit. Bizonyosat tesznek így mindannyian didaktikai s metodikai készségükről s arról, hogy mennyire tudják ezeknek adott esetekben hasznát venni. Végül a próbatanító is megteheti észrevételeit a társai részéről elhangzott bírálatokra, védheti s megokolhatja eljárását.

A tanári karból először a gyakorló-iskolai tanító bírálja meg a próbatanító gyakorlati eljárását, azután a módszertan tanára mondja meg véleményét s összefoglalja — esetleg valamelyik növen-

dékkal összefoglaltja — az elhangzott bírálat eredményét s levonja a tanulságot, amit minden növendék bírálati füzetébe ír.

A próbatanításokat a gyakorló-iskolai tanító, a bírálatokat és előkészítéseket a módszertan tanára vezeti.¹⁾

b) A tanítóképzői IV. osztályban.

Tanítástervünk a IV. osztályban hetenkint 6 órát állapít meg a növendékeknek nevelési s tanítási gyakorlatba való bevezetése céljaira. A gyakorlati pedagógiai kiképzésre szánt (s a képzői órarendben a hét 3 napjára arányosan elhelyezendő) e heti 6 órából az első két óra a népiskolai humán (A) csoport tárgyakból, a második két óra a reál- (B) csoport) tárgyaiból, a harmadik két óra a művészeti s ügyességi (C) csoport) tárgyakból veendő próbatanításokra, s azok bírálatára s előkészítésére használandó fel, illetőleg — amikor szükséges — e kettős órák egyike minta- vagy előmutató tanításra, másika pedig a tanításoknak a növendékek előtt végzendő metódikai elemzésére fordítandó.

A IV. éves növendékek már nemcsak a gyakorló-iskola elemi, hanem gazdasági népiskolai tagozatában is tartanak próbatanításokat, még pedig olyan beosztással, hogy minden négyheti időszakokban (a tanítási gyakorlatokra fordítható heti óraszámban) egy héten át az elemi iskolának alsó (I—II.) osztályaiban, két héten át ugyanannak felső (III—IV.) osztályaiban s ismét egy héten át a gazdasági népiskolában végeznek próbatanításokat. E beosztás szerint tehát a gyakorlati pedagógiai kiképzésre négyhetenkint fordítható $4 \times 6 = 24$ órából 6 óra esik a gyakorló elemi iskola I—II. osztályában, 12 óra annak III—IV. osztályában s 6 óra a gazdasági gyakorló-iskolában végzendő próbatanításokra s ezek bírálatára és előkészítésére.

Az első félévben (január végéig) a IV. évesek próbatanításai is fél-félórások, a második félévben azonban minden növendék egy-egy egész órán át tartó próbatanítást végez (esetleg két félórását egyfolytában).

A próbatanítások mindenkor az összes növendéktársak jelenlétében végzendők, minthogy a gyakorló-iskolai tanulók oktatásának egységességét veszélyeztetné az, ha próbatanítások idejére az egy tanítóra bízott gyakorló-iskolai osztályok több csoportra osztva, mindegyik csoport esetleg más-más leckeiből részesülne olyan tanításban, melyet a gyakorló-iskolai tanító figyelemmel nem kísérne s így annak esetleges hiányait is nehezen és sok idővesztéssel pótolhatná csak.

A IV. évesek próbatanításait is megelőzik a minta- és szaktanári előmutató tanítások, de immár csak azokból az elemi s főleg gazdasági népiskolai tárgyakból, amelyekből ilyeneket a III. osztályban még nem hallottak, illetőleg nem figyelhetek meg. A minta- és előmutató-tanítások didaktikai s metódikai elemzése a

¹⁾ Jegyzet: A próbatanítások megírásának, úgyszintén az azokra való előkészítésnek s előkészülésnek szempontjait lásd lejjebb, a IV. részben!

birálati órákon történik, amikor is a gyakorló-iskolai tanító, illetőleg a szaktanár behatóan jellemzi tanítói eljárását, a módszertan tanára pedig összefoglalja annak didaktikai s metodikai tanulságait s tudatossá teszi ezeket a növendékek előtt, akik e tanulságokat iskolalátogatási naplójukba jegyzik.¹⁾

A IV. osztályosok már az iskolai év második hetében megkezdik a próbatanításaikat azokból az elemi iskolai tárgyakból (elsősorban az írási olvasási előgyakorlatból s kezdő beszéd-értelem gyakorlatokból), amelyekből a III. osztályban nemcsak minta- és előmutató tanításokat láttak, hanem amelyeknek tanításában gyakorolták is már magukat.

A próbatanítások tárgyának, anyagának, továbbá a próbatanítónak és bírálójának kijelölése, a próbatanításokra való előkészítés s a megtartott próbatanítások bírálata egészben véve úgy történik a IV. osztályban is, mint a III-ikban. (Lásd ott!) A különbség itten mégis az, hogy mindezekben az előkészítési és bírálási teendőkben a gyakorló-iskolai tanítón s a pedagógia tanárán kívül a tanítóképző összes szaktanárai is résztvesznek a szakcsoportjuk (A) B) vagy C) cs.) tárgyaiból veendő próbatanításokra s ezek bírálatára és előkészítésére szánt heti 2 órában.

A IV. éves növendékeket ugyanis a szaktanár, a gyakorló-iskolai tanító s a pedagógia tanára készítik elő a próbatanításokra.

A szaktanár meggyőződik róla, hogy a kijelölt próbatanító tárgyi szempontból eléggé tájékozott-e az általa eltanítandó anyagban, ismerős-e s tud-e bánni a tanításában felhasználható szemléltetési, kísérletezési stb. eszközökkel, anyagokkal? A gyakorló-iskolai tanító a tanításban való gyakorlati eljárás módját, a leleményes fogásokat ismerteti meg a próbatanítóval; végül a módszertan tanára didaktikai s metodikai magyarázatokat fűz az előkészítéshez.

Az előkészítés az összes növendékek jelenlétében történik. A tételt azonban mindig csak két növendék dolgozza ki részletesen, t. i. a *kijelölt próbatanító* s a *kijelölt bíráló*. A többiek csak vázlatot készítenek. (Lásd a III. osztálynál!)

A kidolgozott próbatanítási tervezetet a próbatanítók és bírálók a próbatanítást megelőzőleg *4 nappal előbb* átadják az illetékes szaktanárnak, aki azt tárgyi szempontból bírálja meg; a *következő napon* (3 nappal a tanítás előtt) a gyakorló-iskolai tanítónak adják át dolgozatukat s végül a tanítás előtt *két nappal* a módszertan tanára vizsgálja át a tervezetet, amit a fennmaradó napon az arra netalán rávezetett utasítások szerint a próbatanítók és bírálók kiigazítani tartoznak s meg is tanulhatnak még.

A bírálati órán a növendékek után nyomban a szaktanár mond véleményt a próbatanításról tárgyi szempontból; majd a gyakorló-iskolai tanító bírálja a próbatanító gyakorlati eljárását; végül a

¹⁾ *Jegyzet*: Az alkotmánytan, vegytan, gazdaságtan szaktanárai tárgyak módszeres feldolgozását az iskolai év első felében végzik el ez osztályban, s pedig a szakanyagból tartandó minta- és előmutató tanítások alapján és ilyenekkel kapcsolatban.

módszertan tanára összefoglalja — esetleg valamely növendékkel összefoglaltatja — a bírálatot, levonja a próbatanításból meríthető tanulságot, amit a növendékek bírálati füzetükbe jegyeznek.

A gazdasági gyakorló-iskolában végzendő próbatanítások tárgy- és tételkijelölése, előkészítése és bírálata éppen úgy történik, mint az elemi gyakorlóban végzett próbatanításoknál.

2. Folytatólagos tanítások.

Folytatólagos tanításokat csakis a IV. éves tanítónövendékek végeznek s csakis az első félévben (január végéig) a fél-félórás próbatanításaikkal kapcsolatban.

Minden IV. osztályos növendék ugyanis amikor próbatanítást tart, megjelenik a gyakorló-iskolában annak a tantárgynak — próbatanítását megelőző és követő — tanítási óráján, amely tantárgyból — s a melyik osztályban — ő is tanítani fog. Megelőzőleg azért, hogy az általa eltanítandó leckét (ismeret-egységet) jól összekapcsolhassa a gyakorló-iskola tanítója által előtte eltanított ismeret-egységgel s hogy így próbatanítására jobban elkészülhessen. Próbatanítását követő, azonos tárgyú órán pedig azért van jelen a gyakorló-iskolában, hogy láthassa tanításának eredményét, a gyakorló-iskola tanítója által végzendő továbbfolytatását, esetleg korrekcióját is. Ilyeténmódon végzett második próbatanítását követő órán azonban már maga a jelölt tanítja próbatanítása tárgyát tovább, hogy így tanítása esetleges hiányairól önmaga is meggyőződhessek s azokat pótolhassa. Tanítását ilyenkor tehát folytatja s így az *folytatólagos tanítássá* lesz. Ezek a tanítások a gyakorló-iskolai tanító jelenlétében történnek.

Folytatólagos tanításokra a növendékek vázlatos tervezetben készülnek elő a próbatanításukat követő bírálati órán kapott utasítás alapján.

3. Önállóbb iskolavezetési, nevelési s tanítási gyakorlatok.

A nevelésben, tanításban és iskolavezetésben való önállóbb gyakorlat megszerzethetése céljából a IV. éves növendékek az iskolai év második felében végzett egész órás próbatanításukat közvetlenül követő egész napon át ottmaradnak a gyakorló-iskola ama tagozatában, ahol próbatanítást tartottak.

Ekkor ők látják el már a gyakorló-iskola tanítójának lehetőleg összes aznapi teendőit, de természetesen az illető gyakorló-iskolai tanítótól a megelőző (hospitálási) napon nyert utasítás alapján készített foglalkoztatási, nevelési s tanítási (vázlatos) terv szerint s az ő ellenőrzése mellett.

Módjukban lesz ilyenkor a IV. osztályos növendékeknek a gyakorló elemi, avagy gazdasági népiskola egy-egy egésznap (s

együttal az egész heti) tanítási anyagát áttekinteni s az egész iskola vezetésében is némi gyakorlottságra s önállóságra szert tenni.

Ilyen egésznapra terjedő tanítási gyakorlat az iskolai év folyamán csak egyetlen egyszer esik minden IV. osztályos tanítónövendékre.

A) Pedagógiai gyakorlatokra való előkészülésnek s e gyakorlatok megbirálásának módja és szempontjai.

Tanítónövendékek tanítási s nevelési kísérletezést csakis a leggondosabb (írásbeli és szóbeli) előkészülés alapján végezhetnek a képzővel kapcsolatos gyakorló-iskolákban.

Előkészülés közben minden növendéknek szigorúan alkalmazkodnia kell:

a) az osztálya tanítási gyakorlatait szabályozó összes rendtartási intézkedésekhez,

b) az előkészítési órán az illetékes tanároktól kapott utasításokhoz, úgyszintén

c) az alább részletezett szempontokhoz.

A tanítónövendékek által a gyakorló-iskolákban végzett minden egyes tanítási kísérlet — az intézeti órarendben erre a célra kijelölt órában — beható megbirálás alá kerül. A bírálat egyaránt kiterjed úgy a kísérletező növendék előkészülésére, valamint gyakorlati eljárására is.

Tanítási és nevelési próbára való előkészülés szempontjai.

Minden egyes tanítónövendéknek tanítási próbára való előkészülése a következőkre terjed ki:

a) a *tanítási anyag* (ismeret-egység) *kiszemelése* (legalább részben) s *annak* logikai és lélektani *elrendezésére*, azaz: módszeres csoportosítására s a módszeres tanítás-menet megállapítására;

b) a *tanítási eszközök s eljárási formák* (tanítási alak) nemkülönben a szükségeseknek mutatkozó kormányzó és irányzó fegyelmezési *intézkedések megállapítására*, a szemléltetési, megértetési és alkalmazási módok és alkalmak *kiszűrésére* és biztosítására (Magától értetődik egyúttal, hogy a megállapított szemléltető *eszközök összegyűjtése*, esetleg *elkészítése*, avagy *beszerzése* is a kísérletező növendék teendője);

c) a tanítási s nevelési *kísérletezés tervének írásban való kidolgozására* és kellő időben az illetékes tanároknak való *bemutatására* (Lásd a „Próbatanítások“-nál);

d) az *írásban kidolgozott* — s a láttamozó tanároktól esetleg megkívánt módon kijavított — *tervezetnek* lelkiismeretes *megtanulására*.

1. *A tanítási anyag (nevelési intézkedés) megválasztása (kiszemelése) és elrendezése.*

A *tanítási anyagot* (ismeret-egységet) rendszerint a *gyakorlóiskolai tanító jelölti ugyan ki*, (tétel alakjában); *de azért* minden kísérletező növendéknek *is meg kell tudnia ítélni azt*, hogy vajjon a megtanításra kiszemelt tanítási anyag, avagy megteendő nevelési intézkedés:

a) *alkalomszerű s az adott (helyi) körülmények között mintegy magától kínálkozó-e?*

b) *az általános (országos) tanítás-tervbe beilleszthető-e és hová?*

c) *biztos és jó alapul szolgálhat-e az azonos tárgyú következő tanításoknak és az ezután alkalmazandó nevelési intézkedéseknek?*

d) *a tanulók felfogásához, testi s erkölcsi fejlettségéhez mért-e?*

e) *igaz és becses ismereteket avagy nemes erkölcsi eszméket tartalmazó-e?*

f) *helyes arányban van-e a rendelkezésre álló idővel?*

g) *kerek metodikai egységnek tekinthető-e? És végül, hogy:*

h) *a megtanítandó ismeret-egységnek — kívánatos — kisebb részekre tagolása a tanítási módszer szempontjából helyes-e s a részek csoportosítása áttekinthető-e?*

2. *A tanítási tervezetek készítési módja.*

(Tanításra való írásbeli előkészülés.)

A tanítási tervezet külső formája ez:

1. (?) **Próbatanítás.**

Tanító:

Bíró:

A tanítás

helye: (gyakorló-iskolai osztály).....

ideje:

tárgya:

anyaga (tétele):

alaki célja:

tárgyi célja:

Tanítási eszközök:

Iskolai könyv:

Vesérkönyv:

Részletes kidolgozás.

A részletes kidolgozás a következő szempontok szerint tagolódik:

Előkészítés.

(Bevezetés.)

I.
fok.	{	1. Rendtartó intézkedések. 2. A tanítás és tanulás céljának kitűzése. 3. A tanítandókkal rokon s azok felfogását, megértését elősegítő régebbi élményekre, ismeretekre való visszaemlékeztetés. 4. Hangulatkeltő s érdeklődést ébresztő áthidalás. 5. Részlet-cél kijelölése.

Az új ismeret megértése.

(Tárgyalás.)

II.
fok.	{	1. Az új ismeret felfogását s megértését biztosító eljárások: képzeleti <i>megjelenítés</i>, tárgy, cselekvés, tünemény <i>szemléltetése</i>, <i>érzékeltetése</i>. (Minta-olvasás, szavalás, játék, kísérlet, kézimunka, eljárás bemutatása, különböző példák, feladatok szerkesztése s megfejtetése, stb.) 2. A közlöttekől, végzetekből, vagy bemutatottakból a <i>tétel</i>, szabály, eljárási mód, tények és jellegzetességek <i>megállapíttatása</i> (konstatálás).

III.
fok.	{	3. A megállapított tényeknek a már korábban megismert tényekkel s az újonnan megismerteknek egymással való <i>egybevetése</i>, <i>összehasonlítása</i>, a közöttük meglévő, avagy föltételezhető vonatkozások (kapcsolatok), hasonlóság és különbözőség kiemelése, a valamikép együvé tartozás megállapítása (koncentráció) . . . az újonnan szerzett képzeteknek, fogalmaknak és érzelmeknek egymástól s a régebben szerzettektől való határozott és világos <i>megkülönböztethetése</i> céljából.

IV.
fok.	{	4. A felfogottaknak s jól megértetteknek újabb szempontok szerint s összefoglaló kérdések alapján végzendő <i>rendszerbe foglalása</i>, csoportosítása, a végső (a tanítási célként kijelölt) <i>eredmény megállapíttatása</i>, a tanítás folyamán előidézett hatásoknak s érzelmeknek újból s egységesen való <i>átéreztetése</i> s az elért eredménynek a <i>lehető legtökéletesebb formában kifejezése</i> s — amennyiben lehet — <i>megörökítése</i>.

Alkalmazás, képzet-megerősítés.

(Befejezés.)

V.
fok.

1. Az újonnan szerzett ismeretek értékesítése, a gyakorlati életre s életkörülményekre, valamint az erkölcsi életre és a követendő magatartásra s az életfeladatokra való alkalmazása, vonatkoztatása, begyakorlása. (Rászoktatás önálló munkára, feladatok készíttetése, kísérletek s gyakorlatok végeztetése, tények önálló megállapíttatása, stb., stb. által.)

2. A jövő órai leckére, a teljesítendő feladatra s életcélra való ráeszméltetés, figyelem-ráterelés.

II. A tanítási gyakorlat megbirálásának módja.

A bírálat egyaránt kiterjed úgy a tanítónövendék tanítási próbára való írásbeli és szóbeli *előkészülésére*, valamint kísérletezésének *gyakorlati kivételére* is.

A próbatanításra való előkészülés bírálatának ki kell terjeszkednie (szükség szerint) az azt szabályozó utasításokban részletezett (fentebb közölt) összes dolgokra.

A próbatanító módszeres tanítási s nevelési eljárásának minden mozzanata megbirálandó (a szükséghez képest természetesen.)

1. A tanítási eljárás megítélésének szempontjai.

(Előkészítés.)

a) Gondoskodott-e előzetesen a tanító a közölni (megtanítani) szándékolt *új ismeret* könnyű, gyors és helyes *felfogatásának és megértésének biztosításáról*? (Előzetes tapasztalat-szerzettetés, séták, látogatások, megfigyeltetések; a tanultak és tapasztaltak emlékezetbe idézése; alkalmas és elegendő *szemléltetési eszközök* beszerzése, előkészítése; a tanítás és nevelés sikerét, nyugodt lefolyását biztosító *előzetes intézkedések*.)

b) Kellőleg értékesítette-e a tanító az előzetes adat-gyűjtés alkalmával *szerzettetett képzeteket* s a könnyű felfogatás és megértetés érdekében a tanulók *tudatába idézett képzetek elegendő számiak, jellegzetesek* és általánosan ismerttek *voltak-e*?

c) *Célkijelölés*: A közlendő új ismeret iránt *várakozást keltő, gondolkodásra, okoskodásra indító s szabatosan megfogalmazott* volt-e a kitűzött cél? (A tanítás célja — hacsak észszerűen lehetséges — már az előkészítés előtt tűzendő ki.)

(Az új ismeret felfogatása.)

a) A *közlés* (elbeszélés, jellemzés, magyarázat, bizonyítás, bemutatás, szaválás) *szemléletes, hangulatos, következetes és kielegítő* volt-e? Fogalmazás (*stilus*) szempontjából nem kifogásolható-e?

b) A közlés és együttes okoskodás alapján *rájöttek-e a tanulók* az új ismereti anyagban rejlő *tényre* (igazságra), lényegre, jelenségre, eljárási módra s *megállapították-e* azt velük a tanító *ítélet alakjában?*

(Összekapcsolás, egybevetés.)

a) A tanulók által ujonnan szerzett ismereteket logikusan *kapcsolta-e* a tanító azoknak a most szerzettekkel rokonságban, kapcsolatban, avagy vonatkozásban lévő s egyáltalában *ésszrevétette-e* a tanulókkal *e kapcsolatokat?* régebbi ismereteihez?

b) Az egybevetés folyamán *megállapították-e* a közös és nem közös *jellegetességeket* s elkülönítette-e a lényeges ismertető jegyeket a lényegtelenektől?

(Rendszerbe foglalás. [Összefoglalás.]

a) A tanító által az egybevetés után kitűzött általánosítási, elvonási irányt mutató *(összefoglaló) főkérdések készítettek-e* a tanulókat önálló *gondolatcsoportosításra* s egész gondolatsorozatokra való *visszaemlékezésre?*

b) *Kialakult-e* az összefoglalásból világosan s mintegy kézzelfoghatóan a tanítás elején az egész tanítás végső céljaként *kijelölt* és *kilátásba helyezett fogalmi eredmény* s *gondoskodott-e* a tanító annak *áttekinthető csoportosításáról*, rendszerbe foglalásáról s a már korábban elért fogalmi eredmények sorába való *beillesztéséről?*

c) A végső eredmény találó szavakban és *tökéletes formában szövegeztetett-e* meg? (Esetleg közmondásban, példabeszédben, idézetben?)

(Alkalmazás, értékesítés.)

a) Az elért tanítási (nevelési) eredménnyel *összefüggő s ésszerű* volt-e az alkalmazás?

b) *Önálló ténykedésre, találékonyságra készítetők*, változatos, sokoldalú, a mások javára is szolgáló és *sikert ígérő foglalkozásra serkentők* voltak-e a kitűzött alkalmazási feladatok?

c) Nem *gátolta-e* meg a tanító a tanulókat az alkalmazási *célok és módok önálló kieszelésében és kipróbálásában?*

2. A tanító ténykedéseiben és magatartásában nyilvánult lényeges *külsőségek megítélésének szempontjai.*

a) *Kellőképpen s alkalmas időben vette-e* hasznát a tanító az előkészített *szemléltetési eszközöknek?*

b) *Egyenlőképpen s okszerűen vonta-e* belé a munkába a jó, közepes és gyengébb tanulókat s egyáltalában *figyelenbe vette-e* a tanulók *egyeniségét és (személyiségét)* jó és rossz szokásait, tulajdonságait?

c) *Kérdései* az egész osztályhoz intézettek, következetesek, tartalmi s alaki szempontból helyesek voltak-e s egyenletesen oszlottak-e meg a tanulók között?

d) Nem *ismételgette-e* (visszhangképpen) a tanulók *feleleteit* s figyelemmel volt-e a feleleteknek esetleges logikai, tartalmi, vagy alaki *fogyatkozásaira*?

e) *Élénkítette-e* tanítását alkalmas külső eszközökkel (felállítás, testgyakorlat, ének) s általában le tudta-e bilincselni és *fokozni* a tanulók *figyelmét s érdeklődését* és mivel?

f) Nem volt-e valamilyes zavaró *modorosság* a tanító magatartásában, viselkedésében, beszédében, ténykedéseiben?

g) Fordított-e a tanító *kellő gondot* a közvetlenül tanított s a csendesesen elfoglalt *tanulók munkáira*, tanszereire és azok tisztaságára, csinoságára s meggyőződött a kiszabott teendők elvégzéséről? Helyesen s *kellő időben* alkalmazta-e az esetleg szükségeseknek mutatkozott kormányzó és irányzó *fegyelmezési* eljárásokat, intézkedéseket?

3. A tanítási s nevelési eredmény megítélésének szempontjai.

a) Volt-e a tanító végzett munkájának észrevehető *eredménye* s miben nyilvánult az?

b) Mutatkozott-e valamilyes *tökéletesedés* a tanító nevelési és oktatási ténykedésében, *megelőzőleg végzett kísérleteihez viszonyítva* a legutóbbit? (Előkészülés és gyakorlat egyaránt figyelembe veendő!)

II.

A tanítónövendékek gyakorlati pedagógiai kiképzését szolgáló nyomtatványok, rovatos táblázatok.

Tanítóképzőink tanártestületei előtt rég tudott dolog, hogy a tanítónövendékeknek ezidőszerint erejüket messze fölülmuló munkát kell végezniök. Az elméleti tárgyak egész légiója nehezedik rájuk s emellett minden tárggyal, de különösen gyakorlati pedagógiai kiképzésükkel kapcsolatban szinte beláthatatlanul sok írásbeli munkát vagyunk kénytelenek követelni tőlük.

Gyakorlati pedagógiai kiképzésük érdekében pl. okvetlenül szükséges az, hogy e kiképzésüket szabályozó — sokszor több ivre terjedő — összes utasításokról tudomást szerezzenek, amit csak úgy tehetnek meg legtöbb képzőben, hogy mindezeket leírják maguknak. Azt is megkívánjuk tőlük, hogy a saját érdekükben lemásolják maguknak a gyakorló-iskola rendtartási szabályait, helyi részletes, nyomtatásban is jókora kötetet kitevő tanítás-tervet (tanmenet), hogy jegyzetet készítsenek iskola-látogatásaikról (hospitálás), hogy

minden próbatanításról írásbeli tervezetet irjanak, órarendeket, iskolai, irodai, ügykezelési mintákat másoljanak, stb. stb.

Tanítónövendékeinknek e valóban idegsorvasztó, időt rabló s éppen ezért nem is nagy haszonnal végezni szokott munkától való megszabadítására szinte emberbaráti kötelesség törekednünk. Egykét tanítóképzőnk már is talált módot erre. Tudomásunk szerint Temesvárott, Sárospatakon, Sopronban, Budapest II. kerületi képzőben évek óta használatban vannak s a tanítónövendékek kezén forognak a gyakorlati pedagógiai kiképzést szolgáló nyomtatványok, melyeket a képzőbe való beiratkozaskor minden növendék több-kevesebb költséggel megszerezhet s az intézetben a gyakorló iskolával kapcsolatban reá váró teendőkről tudomást nyerhet belőlük.

Egyesületünk választmányának ez ügyre vonatkozó javaslata az, hogy:

1. Minden tanítóképző nyomassa ki — s ha bizonyos összeg ellenében is — bocsássa a növendékek rendelkezésére:

a) a gyakorlati pedagógiai kiképzést (a tanítónövendékek hospitálásait, tanítási gyakorlatokra való szóbeli és írásbeli előkészülését, próbatanításaik végzését s ezek megbirálását) szabályozó összes intézkedéseit;

b) a képzővel kapcsolatos gyakorló-iskolák helyi részletes tanítás-tervét (tanmenet).

2. A tanítónövendékek tanítási gyakorlatainak (sorrend, tárgy, a próbatanítók, stb.) hetenkint való feltüntetésére alkalmas rovatos táblázat kinyomatása is szükséges. Ennek az egyetemi nyomda útján való kiadása ügyében felterjesztés intézendő a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumhoz.

Egyesületünk választmánya a tanítónövendékek gyakorlati pedagógiai kiképzését szolgáló nyomtatványok formáját is megvitatta ezévi gyűlésein s ilyenekül elfogadásra ajánlja a közgyűlésnek a következőket:

1. A tanítónövendékek gyakorlati pedagógiai kiképzésének szabályzataként (utmutatásul) a jelen előadói javaslat I. részét tevő „*A tanítónövendékek gyakorlati pedagógiai kiképzésének rendje és módja*” című tervezetet.

2. A tanítónövendékek tanítási gyakorlatainak hetenként való kimutatására s nyilvántartására alkalmas s a miniszterium által kiadandó táblázat rovatcímei ezek lennének: *Tanítási gyakorlatok sorrendje*: 1909/10. isk. évi hó, hét, (.....tólig.) — *A tanítási gyakorlat*: sorszáma, ideje, helye, tárgyköre (A) B) C) csoport), tárgya, anyaga. Előkészítési idő. Tanító. Bíró. Érdeelt szaktanárok. Jegyzet.

3. A gyakorló-iskolai helyi részletes tanítás-terv mintájaként egyesületünk választmánya a következőben állapotott meg s ezt ajánlja a közgyűlésnek is elfogadásra (nyitott folió iv):

Részletes helyi tanítás-terv

azi gyakorló-elemi (gazdasági) népiskola számára.

Tantárgy:

Osztály:

A tanítási anyag beosztása			A tanítási anyag feldolgozása				Az újabb tapasztalatok szerint kívánatos változtatások feljegyzése
időegységek szerint		módszeres egységek szerint		Adatgyűjtési, szemléltetési, megértetési alkalmak, módok és eszközök felsorolása	A megértett új anyag egyes részei, a más tárgyakból merített ismeretek s a való élet egyes tényei között meglévő avagy lehetséges kapcsolatok, vonatkozások feltüntetése	Az új ismeret, avagy készség begyakorlási, alkalmazási s értékesítési módjainak, eseteinek s körülményeinek tömör felsorolása	
hónap	hét	óra	teljes egységek				
Szeptember	1.	1—2.					
	2.	3. 4.					
	3.	5. 6.					
	4.	7—8.					

III.

A gyakorlati pedagógiai kiképzés tökéletesítését célzó további kívánások.

A világ összes kulturnépeinél élénk eszmecsere folyik ma-napság a tanítóképzés reformjáról. A mi egyesületünket is évek óta foglalkoztatja ez a gondolat. Fájdalom, sem a külföldön, sem minálunk nem sikerült még ezideig megoldáshoz juttatni ezt a fontos kérdést.

Egyesületünk nem szűnik meg vitatni a tanítóképzés reformját ezentúl sem; egyidejűleg azonban arra is gondja van, hogy tanítóképzésünkben a mai keretek között mutatkozó hiányokat el-tüntesse, tanítóképzésünk érdekében továbbra immár semmikép sem halasztható javításokat kérlemesse, sürgesse.

Egyesületünk választmányának — s bizonyára mindannyiunk-nak — véleménye szerint tanítóképzésünkben mutatkozó s évek óta érzett hiányok s a tanítónövendékek gyakorlati pedagógiai ki-képzésével szoros kapcsolatban lévő kívánásaink a következők:

1. Osztatlan s egytanítós gyakorló-népiskoláink, azok tanítói s tanítónövendékek tanítási gyakorlataival oly nagy mér-

tékben vannak megterhelve, hogy nemcsak „minta-iskolák“ nem lehetnek, hanem a tanítási s nevelési eredmény, látogatottság és — sok helyütt — felszerelés tekintetében alig képesek immár versenyre kelni más rendes népiskolákkal.

Ezért följötte kívánatos, hogy minden tanítóképző mellett kéttagozatú, két-tanítós gyakorló elemi népiskola szerveztessék

2. „A gazdasági népoktatás“ címen 1908-ban hozott törvényünk a gazdasági népiskolának a mindennapi iskola fölé s — ha lehet — azzal szerves összefüggésben leendő szervezését rendeli.

Tanítóképzőink sem nélkülözhetik többé az ilyen gazdasági gyakorló népiskolákat. A tanítónövendékek gyakorlati pedagógiai kiképzése érdekében szükséges, hogy minden tanítóképző mellett ilyen gyakorló iskola is szerveztessék mielőbb és pedig: *külön tanteremmel és külön tanítóval*, aki — ahogy erre a budapesti II. ker. áll. tanítónőképzőben példa is van már — esetleg a tanítóképző köztartásának vezetésével is meg lenne bízható.

3. A gyakorló-iskolai tanítók évtizedeken át 30 évi szolgálati kötelezettséggel, illetőleg 30 évi szolgálat után való nyugdíjbemelés jogával nevezettek ki. Egy részük most is birtokában van e jognak, míg ellenben az utóbbi években kinevezettek 40 évi szolgálatra vannak lekötöztetve.

Minthogy a tanítónövendékek sikeres gyakorlati pedagógiai kiképzése — köztudomás szerint — főképpen a gyakorló-iskolai tanítókon fordul meg s ezek munkája ennélfogva semmiesetre sem könnyebb és nem kisebb értékű a tanítóképzők más tanárainak munkájánál: ezért méltányos kívánságai egyesületünk választmányának ezek is:

a) hogy a gyakorló-iskolai tanítók 30 évi szolgálat utáni nyugdíjaztatáshoz való joggal leendő kineveztetése, illetőleg az ezzel a kiváltsággal nem bírónak ilyenrel való utólagos felruházása érdekében, kérelem intéztessék a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter Úr Ónagyméltóságához;

b) ugyancsak kérelem intézendő volna aziránt is, hogy a gyakorló-iskolai tanítókat a magas kormány minden vonatkozásban (óradíjak megállapítása tekintetében is) a tanítóképző más tanárai-val egyenlő elbírálásban s méltánylásban részesíteni kegyeskedjék.

4. A tanítónövendékek gyakorlati pedagógiai kiképzésének tökéletesítésén fáradoznak a tanítóképzők szaktanárai is. E munkájuk följötte üdvösnek bizonyult. Éppen ezért a gyakorlati kiképzés érdekében álló kívánsága egyesületünk választmányának, hogy a szaktanárok e munkája méltánylásban részesüljön. A szaktanároknak — heti 18 órán felül — a gyakorlati pedagógiai kiképzésre fordítani rendelt heti 2 órája díjazása ügyében is Miniszter Úr Ónagyméltóságához felterjesztés intézését javasolja választmányunk a közgyűlésnek.

(Budapest.)

Répay Dániel.

A földrajz tanításáról.¹⁾

IV. Lélektani tekintetek a földrajz tanításánál.

Bizonyos, hogy a tanítás ezen a fokán sem lehet egyéni tanítást kívánni, de lehet az egyéniséget tekintetbe vevő módszerek felé törekedni s lehet arra törekedni, hogy a léleknek ama feltételei, amelyek az eredményes tanítás feltételei is egyszersmind, — lehetőleg általánosíttassanak. Így pl. minden tárgy tanításánál nagy szerepet játszik a tárgy iránt mutatkozó érdeklődés s az ezen nyugvó figyelem.

A tudatosan cselekvő tanár elsősorban ezeknek a lelki funkcióknak általánosítására és állandósítására fog törekedni. Aki ugyanis valamely tárgy iránt az ifjuság kedvét, érdeklődését fel tudta ébreszteni, két igen fontos feltétel tekintetében már egyéniséggé tette az osztályt.

Ha az osztályt az érdeklődés és a figyelem ébrentartása által bizonyos mértékben már egyéniséggé tettük, individuummá igyekszünk tenni az egy cél felé törekvőket azáltal is, hogy állandóan nyilvántartjuk azokat a szabályokat, melyeknek összessége által az osztályban tapasztalható legnagyobb különbözőségei kiválmait kielégíthetjük.

E különbözőségei, az egyes tárgyak szerint, váltakozni fognak. Mert ha az iskolai tárgyakat abból a szempontból fogjuk vizsgálat alá, hogy melyik micsoda erőt, tulajdonságait váltja ki leginkább a léleknek, hamar megállapíthatjuk, hogy a földrajznál főképp s elsősorban az emlékezet s a képzelet fog a legnagyobb szerepet játszani. Bizonyos, hogy a tudatnak másnemű magasabb elemző és összetevő működései szintén állandóan előtérben állanak, de tanításunk végső eredményeit itt mégis csak az említett funkciók fogják biztosítani.

1. Az emlékezés feltételei.

Az emlékezésre vonatkozólag tudjuk, hogy e téren az egyének között igen nagy különbségek vannak. E különbségek talán semmit sem jelentenek, ha nem tanításról, még pedig tömegek tanításáról van szó; ellenben elsősorban figyelemre méltatandók, ha sok, egy célra törekvő egyénnel, ugyanolyan sikereket akarunk biztosítani. A főszabálynak tehát e téren is annak kell lennie, hogy *az egész osztály idevonatkozó funkcióinak szélső határait állapítjuk meg s arra, hogy úgy mondjuk, általános diszpozíció kereteit támogatjuk alá.*

A tanárnak mindenesetre az volna a legfontosabb és egyúttal legcélravezetőbb eljárása, ha tanítása közben a tanítás összes módjainak és eszközeinek alkalmazása közben egyenként kipuhatólná

¹⁾ A magyar nyelv és a természetrajz tanítására vonatkozó javaslatok a közgyűlés tagjai között kiosztandó füzetben fognak megjelenni. Szerk.

ezt az ingertérfogatot, de kipuhatólna nemcsak egyéenként, hanem az egész osztályra vonatkozólag is. E hosszas és alapos megfigyeléseken nyugvó megállapodásnak nemcsak az a haszna, hogy a lehető legtudatosabbá s egészen lélektani alapokra helyezkedővé lenne tanítása, haszna az is, hogy az osztályok immár egy harmadik módozat által is bizonyos egyéniségekké válnak s a tanítás hatásainak területéről senki sem marad ki.

A földrajzi oktatásban, fontosságuk szerint, a tapintás és a látás képzelei játsszák a legfőbb szerepet. A tapintás képzelei vezetnek el bennünket ugyanis a térbeli megkülönböztetésekre, azaz a tárgyak alakjának, méreteinek, helyzetének és esetleges mozgásainak felismerésére. Ezen az alapon lesznek fontosakká tanításunkban a domború térképek, általában a rajzok s ezen az alapon használhatjuk fel a szlőjdöt is. Ezen az alapon válnak becsesekké a földrajzi objektumoknak kicsinyített, de hű másai, amelyek tehát ezeket az objektumokat az általános érzék által letekinthető képzetek megszerzésére alkalmasakká teszik.

A látás képzelei általában a színekre vonatkoznak. De bizonyos az is, hogy a látás szervei, talán az állandó gyakorlás által s bizonyára azáltal is, hogy maga a szem mozgatható, olyan képzeteket eredményeznek, melyek mintegy kiegészítik az általános érzék képzeleit s szintén tájékoztatnak a való dolgok alakjáról, méreteiről, helyzetéről s esetleges mozgásairól. Azáltal, hogy a látás képzelei elsősorban a színekre vonatkoznak, fontosakká lesznek a földrajztanításban azok a színes képek, melyek a földrajzi objektumokat a maguk eredeti színezésében tüntetik fel; fontosakká tehát a valóságnak megfelelő színes képek, utánzatok, tárgyak. De a látásképzeteink szempontjából is fontosak lesznek a valóságnak megfelelő, kicsinyített objektumok, mivel, miként tudjuk, ezen az úton is megerősítést nyernek az általános érzék képzelei.

A képzetek erőssége azonban nemcsak az ingerek intenzitásaitól, hanem attól is függ, hogy minő érzések kapcsolódnak hozzájuk. A lélektan tanítja, hogy annál kellemesebb érzések kapcsolódnak valamely képzethez, minél jobban érdekelnek ők maguk bennünket. E tételnek nagy fontossága van a földrajz tanításában. Már az iskolai földrajz fogalmának körvonalozásánál megállapítottuk, hogy az ősföldrajz és az iskolai földrajz tárgyköre elsősorban az olyan földrajzi objektumok által raktározódik, amelyek érdeklődésünket lekötik. Bizonyos ennélfogva, hogy a földrajzi anyagot sem megszerettetni, sem megtaníttatni alapjában véve nem nehéz. Megállapítható azonban az is, hogy nemcsak az anyag kiválasztásán fordul meg a siker, megfordul azon is, hogy miképpen adjuk át a gyermeknek az anyagot. A természet földrajzi tárgyai által előidézett ingerek, érzéki érzetek s az ezek útján előálló objektív-képzetek lesznek bizonyára azok a tényezők, melyek mindig értékes, mindig világos és soha meg nem únott ismeretekre fognak vezetni.

Egyáltalában nem kétséges, hogy az emlékezés nagy szerepet játszik az iskola összes tárgyainál, de általánosan hangoztatott,

még pedig a gyakorlati életben hangoztatott tétel, hogy egyes tárgyaknál különösen „jó emlékezőtehetségre“ van szükségünk. Ezeknek a tárgyaknak a sorába tartozik a földrajz is, ahol csakugyan igen sokszor kell felújítanunk a szerzett képzeteket, a külső feltételek nélkül.

Az emlékezés lényege abban áll, hogy az egyszer sajátunkká lett képzeteket meg tudjuk tartani és az ilyen elraktározott képzeteket alkalomadtán fel is tudjuk újítani.

A földrajznál, hol való, azaz földrajzi objektumokkal dolgozunk, ahol minden pillanatban szükség van a megelőzőleg elsajátítottakra, elsőrangú tétel lesz, hogy ezeket az objektumok képzeit ne csak megőrizzük, hanem azokat gyorsan fel is tudjuk újítani. Elsőrangú tétel lesz tehát az is, hogy e körülményre a tanítás minden pillanatában gondunk legyen. Mivel pedig az emlékezés, mint lélektani jelenség, egyénekenként különböző, sokszorosan szükségünk van arra, hogy jó alapokat rakjunk, hogy az alapok lerakásánál az osztály egészére figyelemmel legyünk.

Az emlékezésnek minden egyénnél egyforma feltétele, hogy felújítandó képzeink alapjai, az ingerek és az érzetek minél erősebbek, minél mélyebb nyomot hagyók legyenek. Ezért okadatolt a sokoldalú, meg-megújuló s tágasabb értelemben vett szemléltetés. Ismert lélektani törvény, hogy általában leghamarább elfelejtjük a legegyszerűbb képzeteket s viszont jobban meg tudjuk őrizni a bonyolultabbakat. Ennek a magyarázatát az adja, hogy az előbbieket általában hamarabb is lettek tulajdonukká, míg az utóbbiakat talán hosszas gyakorlás által sajátítottuk el. E törvényt igazolja az a tapasztalás, hogy az egy tárgyra találó tulajdonveket felejtjük el leghamarább. Az iskolai földrajz, bármennyire is mérsékelni igyekszik az ilyen nevek számát, tulajdonveket nélkül el nem lehet, mivel ezek mindig olyan tárgyakat, dolgokat fednek, amelyek egyúttal földrajzi objektumok. Nagy segítségünkre van az ilyen objektumok képzeinek megőrzésénél az a jelenség, hogy éppen abban a korban, mely a mindennapi iskolába való járás kora, legkönnyebben tudunk mindenféle képzetet elsajátítani. Hogy azonban ezeket a könnyen elfelejthető tulajdonveket állandósítani tudjuk, tudatos gyakorlásra van szükségünk. A régi iskola úgy igyekezett ezeket a képzeteket megrögzíteni, hogy versekbe foglalta a megtanulandó neveket, kitapasztalván, hogy a rithmikus sorokat nemcsak könnyebb elsajátítani, de könnyebb azokat meg is őrizni.

A tulajdonvekre való emlékezés céljából okadatolt eljárás, ha e neveket következetesen nyilvántartjuk, minél többször felírattuk, ismételtetjük, ha rajzolunk, ne csak a hegyeket, folyókat, városok jeleit rajzoljuk le, hanem írjuk oda azok neveit is. Az egymás mellett, egyszerre megtanult, a térképhez vagy rajzhoz kötött tulajdonvegek, tapasztalás szerint, jobban megmaradnak emlékeztünkben, mint a teljesen magukban állók, a külön elsajátítottak s helyhez nem kapcsoltak. E tételek a képzettársulás törvényein alapulnak. Ázsiai-Oroszországnak az Északi-Jegestengerbe ömlő

folyói közül valaki előttem az elsőt, az Ob folyót megemlíti, nyomban képzeletem előtt áll a megfelelő térkép s nyomban az Ob folyó nevéhez csatlakoznak a Jenisszejszk, a Léna, Indigirka és a Kolyma folyók nevei.

Itt kell megjegyeznünk azt is, hogy mindig azok a képzetek maradnak meg legjobban emlékezetünkben, tehát mindig azok újíthatók fel legkönnyebben, amelyeket a látás érzékszerve által szereztünk. A megtartás lehetőségét s a felújítás könnyűségét illetőleg csak azután következnek a hallás s a tapintás érzékei által nyert képzetek. E tény, újból a látás által való szemléltetés, meg pedig a sokoldalú, sokszor megismétlődő szemléltetés fontosságát bizonyítja.

2. A képzelet és feltételei.

Az emlékezés támogatásának egyik lélektani alapon nyugvó módja, a képzettársulás.

A képzettársítás összes formáinak igen nagy jelentősége van a földrajstanításnál. E tételék egy részén nyugszik az összehasonlító földrajzi módszer s annak nagy fontossága.

Az összehasonlító földrajzi tanítás módszerének a megteremtője Ritter Károly volt. Módszerének lényege az, hogy a tárgyalás alá vett földrajzi egyedeket, a vizsgálódás rendszerének minden pontján összehasonlította. Összehasonlította tehát a földrajzi elhelyezést, a határokat, a vízszintes és függőleges tagosultságot, a folyórendszert, klímát, a terményeket, lakosságot s a kulturát. Ez az összehasonlítás kettős célt szolgál. Az azonos, vagy rokon földrajzi tényezők együttes hatásától ugyanis először is azonos tanulságokat lehet levonni, másodszer pedig a hasonló, vagy rokonképzetek által felújulást, megerősödést nyernek a régebben elsajátítottak.

Az együttesség törvényei pedig különösen arra alkalmasok, hogy alkalmaztatásuk által földrajzi következtetéseket vonjunk le. A jó vízszintes tagosultságnak úgyszólván függvénye a forgalmas kikötő város; a hegyes vidéknek az erdő, ennek a faipar; az előnyös vízrendszernek a fejlett belvízi közlekedés, ennek a kereskedelem; a termő talajnak s megfelelő klímának az intenzív földművelés, ennek az állattenyésztés, stb. A képzetek társulásának ezen módjai egyúttal sorozatos (szukcesszív) módok, melyek főképp a leíró földrajzban dominálnak. Az egyidejű (szimultan) képzettársulás inkább a fizikai, az általánosító földrajzban általános. A hegy képzetének birtokában pl. minden hegy képzele egyé olvad, vagy legalább is egyé olvadni igyekszik. E fokon egyé olvadnak mindazok a képzetek, melyek egyforma földrajzi objektumokat fednek s így alakul ki, az összes egynemű tényezők vizsgálata után, ugyanazon tényezők, objektumok fogalma is.

Amily nagy szerepet juttattunk a földrajz tanításában a képzettársulás különböző módjainak, hasonló fontosságot kell tulajdo-

nitanunk e tárgy tartalmával való foglalkozás közben a képzeletnek is. Az emlékezés, miképp láttuk is, abban állott, hogy az egyik képzet, megfelelő körülmények között, egy másik, tartalmában már ismert képzetet újított fel. *A képzelet jelensége nem annyira a képzetek felújításában, mint a képzetek új és szabad összeszerkesztésében nyilvánul.* A földrajz tanítása körében a képzelet főképp azt jelenti, hogy a tulajdonunkban lévő képzetek segítségével olyan tárgyról is képzeteket alkossunk, melyekről közvetlenül nem szerezhetünk képzeteket, amelyek tágasabb értelemben vett szemlélődésünk körébe nem tartoznak.

A tanár azon a vonalon, amidőn a tanuló képzeletének segítségével járja be a Föld tereit, erősen kínálkozó alkalmat talál arra, hogy kifejlessze növendékeiben a szülőföld és a hazaszeretet szent melegét. A tanítás ugyanis elsősorban azokat a földrajzi tárgyakat vonja be a képzelet ezerféle varázsával, amelyeknek körében életünket leéljük.

A haza szépségeiről szóló s nagy költőktől való leírásokat, költeményeket ezeken a pontokon vihetjük be tanításunk kereteibe. Az ilyen megélénkített tanításnak nemcsak az lesz az eredménye, hogy a tanítványok megkedvelik a tárgyat, hanem az is, hogy állandó frissességben tartván elméjüket, egyúttal alkalmasabbá is tesszük azt a képzetek hűségesebb megőrzésére. Lélektani szabály ugyanis, hogy azok a képzetek mindig tovább maradnak meg tudatunkban, amelyeket lelkes hangulatban, vidámság közepette sajátítottunk el, mint azok, melyekre únottan, közömbösen tettünk szert.

Ugyancsak a képzelet segédelmével kell felépíteni azokat a kapcsolatokat, amelyek a földrajz és a történelem között fennállanak.

V. *A földrajztanítás módszerének vázlata.*

Azok a törekvések ugyanis, melyek általában a földrajz tanításának módszere tisztázására irányultak, rendszerint egyik tagozatában boncolták a kérdést. E törekvések sokszor eltalálták a helyes utat, de nem törődve semmi egyébvel, pusztán a módszerrel, hallgatólagosan a legkülönbözőképpen értelmezték az iskolai földrajz fogalmát, minden esetben másképp értelmezték a célt s ezekhez képest más-más anyaggal töltötték tele az iskolai földrajztudománynak sokféleképp határolt mezőit.

Hallottunk ugyanis, bizonyára mindnyájan, beszélni rajzoltató módszerről, útaztató módszerről, olyan módszerről, amely teljesen elveti a könyvet, olyanról, amely csak eredménytárakat akar használni, olyanról, amely a kezűgyességet vonja szolgálatába, hallottunk a koncentrikus módszerről, az alkalmi módszerről, stb.

Már itt ki kell jelentenünk, hogy a felsorolt és fel nem sorolt módszerek közül egyiket se lehet sem egyedül üdvözítőnek, sem elvetendőnek tartani, mindazáltal a különböző methodusok szol-

gálatába szegődöttek rendszerint esküdöztek valamelyiknek kiválóságára s együttes hadat üzennek minden másféle eljárásnak. Miért? Mi okból? A feleletet már megadtuk, hangoztatván, hogy a földrajz módszerével foglalkozók rendszeresen s következetesen nem a tárgy mindenoldalú vizsgálódásával, hanem pusztán a módszer kérdésével szállottak harcba. Így az egyénenként másképp értelmezett fogalom, más cél, más anyag feltételében, az utak tényleg nem találkozhattak.

Először is meg kell állapítanunk, hogy a földrajztanítás módszerének elsőrangú faktorai: a szemlélet s a beszéd. A szemlélet körébe tartoznak azok a földrajzi objektumok vagy azoknak helyettesítői, amelyek látási (vizuális) képzeteket eredményeznek. A beszéd körébe tartoznak a hallási (auditív) képzetek.

A látásbeli képzetek tartalmához fűződnek a tanítandó valóságos földrajzi objektumok. Ilyeneket szolgáltatnak a kirándulások, tanulmányi utak. Ugyancsak ezekhez a képzetekhez fűződnek azok az iskolai szerelvények, melyek a földrajzi objektumokat eredetiben, az eredetit lehetőleg több vonásban s végül, amelyek az eredetit konvencionális jelekkel tüntetik fel. A földrajzi objektumokat az eredetihez hasonlóan mutatják először a hasonlóságon alapuló földrajzi objektumok, a papir-, agyagutánzatok, a domború térképek. Az eredetit kevesebb hasonlósággal tüntetik fel a színes képek, a képes atlaszok. Az eredetit megállapított jegyekkel tüntetik fel a tanuló előtt keletkező rajzok, térképek s a kész térképek.

A hallási képzetek tartalmához fűződnek a beszéd s a felolvasott útleírások, útirajzok.

A tanításnál az első teendőnk lesz az egység kitűzése. Ez egységet sorra vesszük a tárgyalás menetére megállapított részek szerint. Minden résznél alkalmazzuk az anyag kiválasztásának elveit s állandóan ügyelünk a szemléltetés összes módszereire.

A szemlélet körébe eső földrajzi objektumokra vonatkozólag meg kell jegyeznünk, hogy azok a szemlélhetőséget illetőleg vagy olyanok, melyek érzékeink alá esnek, vagy olyanok, melyek távol vannak tőlünk.

Szabályul állíthatjuk fel, hogy a földrajzi oktatásban föltétlenül a valóságban kell bemutatni azokat a földrajzi objektumokat, amelyek bemutathatók.

Miután pedig a földrajzi ismeretek induktív úton fognak fellépni, egy-egy összetartozandó földrajzi egység földrajzát is induktív úton kell megismernünk. *Ezen induktív eljárás szolgáltatába szegődik az utaztató módszer.*

Az utaztató módszer a határba tett kirándulások alkalmából is természetesnek fog bizonyulni, még inkább kialakul, még értékesebb tartalmat nyer e módszer akkor, ha valóban utazunk. Egy ilyen, a szó szoros értelmében vett utazás esetén lehet megtanítani a tanulót látni, földrajzi szempontok szerint gondolkodni *s az ilyen utazás vezetheti be a földrajztanítás másik módszeres eljárását: az*

összehasonlító módszert. Az összehasonlítás akkor nyer igazi tartalmat, akkor kínálkozik önként, ha reánk nézve addig ismeretlen tárgyakról van szó. S bőségesen lesz alkalmunk tapasztalni, hogy amily természeteszerű volt az egyre nagyobb körre terjedő területek megismerésénél az utaztató módszer, épp olyan természeteszerű, sőt önkénytelenül kiformalódó lesz az összehasonlító módszer is.

Az összehasonlítás igaz, hogy önkénytelenül jelentkezik, de az ebbeli diszpozíciókat tudatosakká, az eljárást rendszeressé kell tenni. Fontos tehát ezeken a pontokon is az irányítás.

Ez eljárás közben pedig állandóan arra ügyelünk, hogy a földet s annak alakulatait úgy tüntessük fel, mint hatókokat, melyeknek a természeti viszonyok, a kultúra vívmányai bizonyos tekintetben okozatai; arra ügyelünk, hogy a tárgyalás alá vett egységet önálló tipussá domborítsuk ki. Tényleg már ezeket az egységeket is individuummokká teszik a földrajzi, a természeti viszonyok, az ezek hatása alatt fejlődött lakosság, annak kulturája, történelme.

Tanításközben a tanár a tárgyalás alá fogott egységet nagy alakban rajzolja az iskolai nagy táblára s azt a növendékek utána rajzolják.

A tanítás közben készülő rajzot mindenesetre igazolja az a körülmény is, hogy a tárgyalás alá fogott földrajzi egység ebben az esetben úgy áll a tanuló elé, mint a valóságos utazás közben. Nem szabad azonban felednünk, hogy utazás közben sem pusztán azt az egyetlen tényezőt látjuk, amelyet rajzolunk, hanem állandóan egy egész vidékre esik tekintetünk s e vidéket csak a kész térkép helyettesíti.

Ha a rajz csak a tanítás tárgyául fogott területet tünteti fel, minden alkalommal, tehát a tárgyalással párhuzamosan utalunk a rendes térképre is.

A térképen s a közösen készített rajzokon kívül felhasználjuk az összes rendelkezésünkre álló szemléltető-eszközöket.

Majd kapcsolatokat keresünk a földrajz és a történelem, de főképpen a földrajz és az alkotmánytan között. Végezetül pedig erősen kidomborítjuk mindazokat a vonásokat, amelyek a tárgyalat területet földrajzi individuummá tették, azokat, amelyek később, más vidékek tárgyalása után, az összehasonlítás alapjául szolgálhatnak.

A szemléltető-eszközök használata mindig akkor történik, amikor a szemléltetendő tárgyakhoz vagy tényekhez érünk, tehát nem a tanítás bevégeztével, nem a tanítástól elszigetelten, hanem azzal szervesen. Az utaztató-módszer lényege szerint ugyanis tényleg úgy kell feltüntetni a tárgyakat, amint azok a valóságban sorra előkerülnek.

(Budapest.)

Farkas Sándor.

A tanítóképző-intézeti rajztanítás és művészi nevelés.

(Előadói javaslat.)

A rajztanítás céljáról, annak fontosságáról, mikéntjéről az eddigi tapasztalatok alapján, a lelki tulajdonságok fejlődésszakainak tekintetbe vételével, lesz alkalmam a mélyen tisztelt kolléga urak előtt bővebben is foglalkoznom, hogy közös eszmecsere útján a nekünk legalkalmasabb utat megtaláljuk. Az ügy fontossága megkívánja, hogy azokat a megbeszélni, megvitatni való dolgokat, melyek a gyűlésen előkerülnek, előtte is megjelenjen, hogy azoknak célszerű vagy célszerűtlenségéről gondolkodni, elmélkedni lehessen. Kész tervezettel állok elő, hogy esetleg azon módosítva is alap lehessen, mert csak így lehet eredménye annak a gyűlésnek, melytől oly sokat várunk.

Előadásom alapjául a fejlődő gyermeki lelket vettem, annak megnyilvánulásait az első firkálgatástól kiindulva egész addig, amíg iskolába kerül, hogy azt, ami eddig lelkének gyönyörűséget adott, fantáziájának mérhetetlen csapongását kísérte, tovább fejlesszük öntudatos úton. Szándékkal vettem alapul, mert csak úgy tudunk neki megfelelő nevelőt, tanítót adni, ha mi ismerjük azt.

Az 1905. évben készült elemi népiskolai tanterv alapján teljesen megfelelőnek annak a célnak, mely a vele kapcsolatosan adott utasításban oly szépen ki van domborítva. Igaz, hogy a legszebben megírt tanterv alapján is lehet rossz tanmenetet készíteni, — ezt csak úgy mellékesen érintem, — éppen azért itt is van megbeszélni valónk, mert növendékeink elé kész, átgondolt tervezettel kell állanunk, hogy ők helyes úton járhassanak. Így az I. és II. osztályban a rajz a beszéd- és értelemgyakorlatokkal van kapcsolatban, tehát az itt megbeszélte megismert tárgyakat kitegyük-e lerajzolás szempontjából a gyermekek elé, vagy nem? (Golyó, karika, létra, kereszt, stb.) Ha kiteszük, az eddigi megfigyelések alapján mi az eredmény? Egy mintát elég-e kitenni, vagy több alkalmaztassék, tekintettel a perspektivikus rövidülésre? Az eddigi megfigyelések után a lelki fejlődésfokozatokat tekintve, valamint a gyakorlatot illetőleg, melyik foglalhatja le a nagyobb helyet e két osztályban, az emlékezet vagy a szemlélet utáni rajz-e? Mi a tapasztalat úgy az egyik, mint a másiknál? Kezdetől fogva színes krétát alkalmazzunk-e, hogy a rajzolni tudással együtt fejlődjék a színlátás is? A III. osztály második felében adhatunk-e már festéket. A többi osztályokban helyes tanmenet alapján könnyen eligazodhat mindenki, bár itt is tanácsot kell adnunk, mert felmerül az a kérdés, miként lehet közönséges iskolapadok mellett, tekintettel a helyes látásra, a tárgyakat elhelyezni, — mert rajzteremről szó sem lehet, így: veder, zsámoly, székek, csendéletszerű csoportok stb.? Ezek mind olyan kérdések, melyek újakat szülnek, új gondo-

latokat adnak, melyeket kiki magával hoz, hogy közösen erőnket összestéve megfelelhessünk a népiskolai rajzoktatásnak.

Én az elemi népiskolai tanterv, valamint a tanítóképzők számára adott utasítás alapján, az alábbiakban adom tervezetem a mélyen tisztelt kolléga urak elé. Ki nálam jobbat hoz, meghajtom magam előtte, az ügynek dolgozott s vele együtt nyertünk mindnyájan! Előre bocsátom azonban, hogy az idő rövidsége legyen mentségem ott, hol tévedhettem, azért nem is szögezhetem le teljesen tervezetem, azon magam is módosítanék, különösen mások indokolt meghallgatása után. Annak a nagy célnak, mely az elemi népiskolai tantervben oly szépen meg van írva, még fokozottabban a tanítóképzők számára kiadott utasításban a rajzot illetőleg, úgy ennek a kívánalomnak megfelelő módon jelölöm, csoportosítom, a tanítóképző osztályainak rajzanyagát] aszerint, hogy a fejlődési fokozatok láthatók legyenek.

Az I. osztályban idő 3 óra (folytatólagosan a mellékelt A jelzésű lap!)

Most az anyag előttünk van a kiadott utasítás alapján, mely mindazt felöleli, ami a leendő tanítótól jó vezetés mellett a kellő eszközök rendelkezésével megkívánható. Az eredményt azonban csak úgy biztosíthatjuk, ha az anyag tervszerű egymásutánja meg van, azaz, ha a jó tanterv után a tanmenet gondos és szigorúan betartott. Celszerűnek találom tehát, ha a magamét az alábbiakban közrebocsátom, melyen okulva, sok időt megkimélve, esetleg egy jobbnak adhatja meg alapját.

Az I. osztály tanmenete: „B“ jelzés.

a II.	„	„	„C“	„
a III.	„	„	„D“	„
a IV.	„	„	„E“	„

A módszertani elveket ezek körül látom csoportosítva, melyeket felolvasásom alatt fejtegetek. Alig van hozzátenni valóm az utasításban megjelent szöveghez, azonban kívánatosnak tartom eldönteni a derékszögű vetítő ábrázolás mikéntjét, annak célját, hogy vajjon arányban áll-e a ráfordított idő azzal az eredménnyel, melyet nyerhetünk? Az emlékezet utáni rajz milyen módon történjék? Erdemes-e foglalkozni az úgynevezett „illusztrációkkal“? Ha igen, mennyiben lehet segítségére a tanító a gyermek munkájában?

Amint fent az anyagot csoportosítva láttuk, mintegy a szerterat is bemutattam. Szerintem eldöntésre érdemesek a szerter berendezésénél a következők: a minták tanszerkereskedőtől szereztesse-e be a szokott kisebbitésben vagy az életben használt eredeti nagyságban alkalmazzuk? (Dézsa, teknő, köszörűkő, ládika, szék stb.) Használt tárgyak legyenek-e azok vagy újak? Mennyiben felelhetünk meg a használati tárgyak megválasztásában a művészi nevelés kívánalmainak? Szó eshetik még a rajzterem berendezéséről, így melyik célszerűbb, a rajzolóbak, vagy az asztal? Emelhető és

súlyeszhethő asztalkák vagy csak állványok legyenek a minták elhelyezésére? Sok ily kérdést lehetne még felvetni, de ezeket találtam egyelőre ránk nézve fontosnak.

Az utasításban általános elvek hirdetése, az összefoglalások egész tömege van együtt, mint természeti, ipari és művészeti tárgyak, térformák, stb. ezek mind igen tág fogalmak, nekünk, egységes tanítási elvek után kell mennünk, adott kereteken belül kell mozognunk, azért vettem oly részletes körülírással az anyagot, a tanmenetet egyaránt. Többre aligha jut időnk, tekintve a 3 órát, mely rendelkezésünkre áll, mintegy önmunkásságunknak vethetjük csak meg alapját.

„A“ jelzés.

Az I. osztályban idő 3 óra, II. osztályban 3 óra, III. osztályban 2 óra, IV. osztályban 2 óra.

I. osztály.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Nagyméretű, egyszerű levél és virágelemet ábrázoló faliminták (Várdai-félék). Préselt levelek, virágok, pillangó szárnyak, madártollak. Gömb, kúp, henger, kocka, hasáb, gúla és más nagyméretű testek távlati rajza, kezdőfokon, körvonalban (vázlatosan), később saját és vetett árnyéka.

Ugyanezen testek vetítő ábrázolása szemmérték és mérőesz-közök használatával. Gyakorlatok a falitáblán való rajzolásban,

Kézügyesítő gyakorlat. Kör, ív, hullámvonal, ellipsis, párhuzamos egyenesek és ívek, zezzug vonal.

Ecset gyakorlat. Egyszerű kör-, ellipsis és lándzsaalakú foltok.

Préselt levelek, virágok, pillangószárnyak foltban egy szinnel, közvetlenül ecsettel.

Tervezgetés. Egyszerű kör, ellipsis és lándzsaalakú foltokból alakítható: sorok, szegélyek, sarokmegoldások, csillagalakzatok stb.

Préselt levelek, virágok és pillangó szárnyfoltokból alakítható díszítések

II. osztály.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Nagyméretű összetett levél és virágmintákat ábrázoló faliminták. (Várdai-félék.) Pillangók, bogarak, stb. Szőttesek, hímzések és cserépedények díszítései eredeti tárgyakról. Gömb, kúp, henger, kocka, hasáb, gúla és más nagyméretű testek teljes árnyékolással. Dézsa, veder, teknő, hordó, pléh és cserépedények, egyszerűbb alakú szerszámok stb. kezdetben sematikusan, később naturalistikusan. Ugyanezen tárgyak vetítő ábrázolása. Gyakorlatok a falitáblán.

Kézügyesítő gyakorlat. Egyszerű, kettős, hármas és négyes hurkok, körsorok, egymást metsző körök, koncentrikus körök. Csigavonal (spirális) hullámvonalaknak és csigavonalaknak kombi-nációja.

Ecset gyakorlat. Pillangók, bogarak foltban. Szőttesek, hímzések és cserépedények díszítései előrajzolás nélkül, azonnal ecsettel. Természet után már rajzolt edényformák és egyszerűbb alakú szerzőszámok egyszínű festésének gyakorlása közvetlenül ecsettel.

Tervezgetés. Egyszerű, kettős, hármás, négyes hurkok, kör-sorok, egymást metsző körök és koncentrikus körökből alakítható sorok, szegélyek és területkitöltések.

Pillangók, bogarak, szőttesek, hímzések és edények díszítései-ből kombinált területkitöltések és szövetminták.

III. osztály.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Szőttesek, hímzések és cserépedények díszítései eredeti tárgyakról, az anyag kibővítése céljából. Asztalok, székek, ülőbakok, mintaállványok, talapzatok stb. A terem egyes sarkai az ott levő bútorrattal, a fal ajtóval, ablakokkal stb. Fizikai szerek. Egyszerű élőlevelek, virágok, gyümölcsök, pillangók, csigák stb. Kitömött állatok testrészei. Gyakorlatok a falitáblán való rajzolásban emlékezet és szemlélet alapján.

Kézügyesítő gyakorlat. Időnkint az előző év anyaga gyakorolható.

Ecset gyakorlat. Edényformák, szerszámok, iskolai bútorok stb. egyszínű, de árnyékukat főmasszákból jelölő foltfestések. Egyszerű élőlevelek, virágok, gyümölcsök, pillangók, rovarok és kitömött állatok foltfestése.

Tervezgetés. A természet után stilizált levél és virágtípusoknak, gyümölcs, pillangók, rovaroknak stb. síkdíszítményképen való kombinálgatása sarokká (bordüre) és csillagokká, kör-, négyszögalakban és határnélküli síkon. (Plein mustra.)

IV. osztály.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Agyag, üveg és fémpari tárgyak díszítéseikkel. Száraz termések, drapériák. Koponyák, csontvázak, kagylók, csigák, kitömött állatok. Élő állatok nyugvó állapotban és különböző mozdulatban. Csendéletszerű összeállítások: edény, virág, gyümölcs és konyhakerti növényekből. Rajzolás szabadban. Élő emberi fej és alak. Az elemi népiskola rajztanítási tervének módszeres ismertetése. Gyakorlatok a falitáblán.

Ecset gyakorlat. Színeltaláló gyakorlatok.

A szemlélet után rajzolt természeti tárgyak lefestése közvetlenül ecsettel, a folt, kontúr, árnyék és szín együttes megfigyelésével és visszaadásával.

Tervezgetés. Síkdíszítményeknek alakítása meghatározott céllal, úgymint: irkatartóra, írómappára, képkeretre, ujságtartóra, edény-félékre, ládára, szekrényre, székre, kapura, házoromra, ruházatra stb.-re.

„B“ jelzés.

Az 1. osztály tanmenete.¹⁾

Szeptember.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Nagyméretű egyszerű levél és virágelemet ábrázoló faliminták (Várdai faliminták). 3. lap.

Kézügyesítő gyakorlat. Kör, ív, ellipsis, hullámvonal, párhuzamos egyenesek s ezek kombinálása stb. 1. 2. lap.

Október.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Nagyméretű faliminták (Várdai-félék), préselt levelek, virágok. 4. 5. 6. lap

November.

Ecszet gyakorlat. Egyszerű kör, ellipsis, lándzsa stb. alakú foltok, zeg-zug vonal s ezek kombinálása. 7. 8. lap.

Terveztetés. Az ecszet gyakorlatoknál tanult elemek önálló kombinálgatása díszítése. 9. lap.

December.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Pillangószárnyak és madártollak. 11. lap.

Ecszet gyakorlat. Préselt levelek, virágok, pillangószárnyak és madártollak foltban, egy színnel. 10. 12. lap.

Január.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Nagyított rajzolása a préselt leveleknek s pillangószárnyaknak. 13. lap.

Kézügyesítő gyakorlat. Ellipsis gyakorlása, ebből különböző kombinációk, tekintettel a kör távlati elváltozására. 15. lap.

Terveztetés. Préselt levelek, virágok és pillangószárnyakból alakítható díszítések. 14. lap.

Február.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Egyenes henger, kúp, ferde helyzetű henger és kúp, egyenes hasáb felvázolása kontúrban nagyméretű testekről. 15a. 16. 17. 18. lap.

Március.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Kocka egyszerű helyzetben, egyenes gúla, csonka gúla, téglalakú hasáb stb. 19. 20. 21. lap.

Április.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Egyszerű szögletes testcsoport. Ferde helyzetű gúla. 22. 23. 24. lap.

¹⁾ *Jegyzet.* A testek és testcsoportozatok rajzolásával párhuzamban a vetületi rajzolás először szemmérték, később mérőeszközök segítségével gyakorolandó.

Május.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Horizont feletti vonal elváltozás bemutatására testcsoport. Önárnyék és vetett árnyék bemutatására testcsoport. 25. 26. 27. lap.

Június.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Testcsoport. Gipsz ékítmény rajzolása és festése, tisztán vetett és önárnyék feltüntetésével. 28. 29. 30. lap.

„C“ jelzés.

A II. osztály tanmenete.¹⁾

Szeptember.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Nagyméretű összetett levél és virágmintákat ábrázoló faliminták (Várdai-félék). 3. lap.

Kézügyesítő gyakorlatok. Egyszerű, kettős, hármas, négyes hurkok, körsorok, egymást metsző körök, koncentrikus körök, s ezek kombinálgatása. 1. 2. lap.

Terveztetés. A kézügyesítő gyakorlatoknál tanult elemek önálló kombinálgatása díszítésekké. 2a. lap.

Október.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Fali minták. Pillangószárnyak festése naturalisztikusan. Szőttesek, hímzések, cserépedények díszítései eredeti tárgyakról. 4. 5. 6. lap.

November.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Bogarak, lepkék nagyított rajzolása, esetleg eredeti nagyságban is. 7. 8. lap.

Ecset gyakorlatok. Pillangók, bogarak foltban vagy kontúrban nagyítva. 8. 9a. 9b. lap.

December.

Ecset gyakorlatok. Cserépedények díszítései előrajzolás nélkül ecsettel. 11. lap.

Terveztetés. Pillangók, bogaraktól és edények díszítéseiből alakított díszítő elemek, mint területkitöltések: sorok, kör, nögyszög stb. 10. 12. lap.

Január.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. A kúp naturalisztikus rajzolása. 15. lap.

Ecset gyakorlatok. Cserépedények, szőttesek, hímzések díszítései. 13. lap.

¹⁾ *Jegyzet:* A testek és testcsoportozatok rajzolásával párhuzamban a vetületi ábrázolás először szemmérték, később mérőeszközök segítségével gyakorlandó. Szükséges ugyanakkor megismertetni a növendékkel a kisebbített mérték után való felvételeket is.

Tervezés. A tanult elemekből (cserép, szőttes, hímzés) díszítések. 14. lap.

Február.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. A gömb, henger, kocka, hasáb, gúla, nagy méretű testek teljes árnyékolással. 16. 17. 18. lap.

Március.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Edények, veder, dézsa, teknő, hordó, cserépedények, stb. Egyszerűbb alakú szerszámok. Kezdetben kontúrban, később ön- és vetett árnyéka, végül naturalisztikusan 19. 20. 21. lap.

Április.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Dézsa, fürdőkád. Szögletes testcsoport. 23. 24. lap.

Écsét gyakorlatok. Természet után rajzolt edényformák és egyszerűbb alakú szerszámok egyszínű — siluetszerű — festése közvetlenül ecsettel. 22. lap.

Május.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Szögletes testcsoport. Egyszerű alakú szék. Ferdehelyzetű teknő 25. 26. 27. lap.

Junius.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Nehezebb testcsoportok. Gipsz ékítmény teljes árnyékolással, vagy festéssel, vagy tollal. 28. 29. 30. lap.

„D“ jelzés.

A III. osztály tanmenete.¹⁾

Szeptember.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Egyszerű élőlevelek, virágok, gyümölcsök. A terem egyik sarka az ott levő butorzzattal (ülőbak stb.) vázlatosan. 1. 2. 3. lap.

Október.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Használati tárgyak: Köszörűkő, asztalok, székek, talapatok, stb. Pillangók, naturalisztikusan festve és stilizálva. 4. 5. 6. lap.

November.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Bogarak, naturalisztikusan rajzolva és festve, esetleg foltban is. Szőttések, hímzések, cserépedények díszítései eredeti tárgyakról. 7. 8. lap.

¹⁾ Időnkint az előző év anyaga gyakorlandó.

Ecset gyakorlat. Cserépedények díszítései eredeti tárgyakról, azonnal ecsettel. 9. lap.

Tervezgetés. Cserépedények díszítéseiből önálló kombinálgatás. 9a. lap.

December.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Különböző edényformák naturalisztikusan rajzolva. 10. 11. 12. lap.

Január.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Csigák, kagylók. A terem sarka: vízvezetékkel, ajtóval, ablakokkal stb. Fizikai szerek. 13. 15. lap.

Ecset gyakorlat. Edényformák, szerszámok, iskolai bútorok stb. egyszínű, de árnyékukat főmasszákból jelölő folt festések 14. lap.

Február.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Használati tárgyak: malteros láda, minta, állvány. Kitömött állatok testrészeinek rajzolása. 16. 17. 18. lap.

Március.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Kitömött állatok testrészeinek rajzolása, később színes ceruzával, majd aquarelrel. 19. 20. lap.

Ecset gyakorlat. Kitömött halak kontúrban, később foltban az árnyékmasszákat feltüntetésével. 21. lap.

Április.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Használati tárgyakból alakított csoport. Szánkó. 23. 24. lap.

Ecset gyakorlat. Kitömött állatok, csigák, épületdíszítő elemek foltfestése az árnyék feltüntetésével. 22. lap.

Május.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Használati tárgyak: galambház stb. tollal. (Tollrajz.) 25. lap.

Ecset gyakorlat. Élőlevelek, virágok, gyümölcsök, pillangók, rovarok és kitömött állatok foltfestése, stilizálása az alapszín figyelembe vételével 26. lap.

Tervezgetés. Természet után stilizált levél és virágtípusoknak, gyümölcs, pillangók, rovarok, halak stb. síkdíszítményképpen való kombinálgatása: sarokká, négyzet kör, stb. kitöltése. 27. lap.

Junius.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Utszéli kereszt. Épület részlet. Kirándulás szabadba. 29. 30. lap.

Tervezgetés. Hatérméltküli sík díszítése a tanult elemekből. 28. lap.

„E“ jelzés.

A IV. osztály tanmenete.¹⁾

Szeptember.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Virágok, növények rajzolása és festése. Kirándulás szabadba. Száraz termések, csigák, kagylók, drapériák. 1. 2. 3. lap.

Október.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Agyag-, üveg-tárgyak díszítéseikkel naturalisztikusan rajzolva, később festve. 4. 5. lap.

Ecset gyakorlat. Agyagedények díszítéseikkel együtt egy színnel előrajzolás nélkül közvetlenül ecsettel. 6. lap.

November.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Fa- és fémpari tárgyak díszítéseikkel. Kitömött madarak vázolása. 7. 8. 9. lap.

December.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Kitömött madarak színes krétával, később aquarelrel festve. 10. 11. lap.

Ecset gyakorlat. Kitömött madarak foltban egy színnel, később színesen. (Stilizálva.) 11a. 12. lap.

Január.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Koponyák, csontvázak, kitömött emlős állatok. 14. 15. lap.

Ecset gyakorlat. Kitömött madarak naturalisztikusan közvetlenül ecsettel. Színeltaláló gyakorlatok. 13. lap.

Február.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Egyszerű tárgyak csendéletszerűen összeállítva; ceruzával, szénnel, színes krétával megoldva. 16. 17. 18. lap.

Március.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Csendéletszerű összeállítások: edény, virág, gyümölcs és konyhakerti növényekből. 19. 20. lap.

Terveztetés. Síkékitmények alakítása meghatározott céllal, úgymint: irkatartóra, írómappára, ujságtartóra, ladára, edényfélékre, kapura stb. 21. lap.

¹⁾ *Jegyzet:* Időnkint gyakorlatok a falitáblán való rajzolásban szemlélet és emlékezet után; vele kapcsolatosan az elemi népiskolai rajzanyag tanmenetszerű ismertetése.

Április.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Élőállatok nyugvóhelyzetben és különböző mozdulatban. Élő emberi alak. 22. 23. lap.

Május.

Szemlélet és emlékezet után való rajz. Élő emberi fej. Kirándulás szabadba, tájrészletek. 24. 25. lap.

Junius.

Tanítóképesítő vizsgálatokra való készülés.

(Kassa.)

Vizhányó Károly.

Egyesületi élet.

Jegyzőkönyv.

A T. I. T. O. E. választmányának 1910. évi február 19-én tartott rendkívüli gyűléséről.

Dr. Baló Főzsef elnöklete alatt jelen voltak Farkas Sándor, Pataky Vilmos, Mészáros Jenő, Hodossy Béla, Répay Dániel, Dr. Harmos Sándor, Kún Alajos, Sebő Bélane, Zoltay Matyás, Horvay Ede, Macskássy Sándor és Urhegyi Alajos.

1. Elnök üdvözli az egybegyűtöket s megnyitja a rendkívüli választmányi gyűlést.

2. Elnök jelenti, hogy László Árpád kassai tanár a tagok sorába lépett, viszont Fülöp Áronné kilépett. Tudomásul szolgál.

3. Elnök jelenti, hogy a husvétii közgyűlés érdekében leutazott Temesvárra s arról értesíti a választmányt, hogy a közgyűlés igen fényes keretek között fog lefolyni. A város fogadja a közgyűlés tagjait, ingyen helyezik el őket; első nap a város diszes bankettet rendez, a második nap a színházban tiszteletünkre előadás lesz. Ezért azt szeretné, ha a képzőtanárok minél nagyobb számban vennének részt a közgyűlésen, hogy impozánsan jelenhessünk meg. Egyúttal javasolja, hogy e szép fogadtatásért a temesvári menház javára adjunk koncertet. Erre már meg is nyerte szereplők gyanánt *Héger Lujzát*, *Békei Főzsát* s a temesvári magyar dalárdát és felkérte *Szabolcska Mihály* költőt, helybeli ref. lelkészt. Temesvárott állandó rendező bizottság készíti elő a közgyűlést *Bellay Főzsef*, városi tanügyi tanácsnok, *Bauer György* kanonok és *Amberg Főzsef* igazgató társelnökök vezetése alatt. Javasolja az elnök egyúttal, hogy olyan jelvényeket csináltassunk, amit azután más alkalommal is használhatunk.

A választmány a jelentéseket nagy örömmel fogadja s minden javaslatához készséggel hozzájárul.

4. *Elnök* felkéri Répay Dánielt, hogy a gyakorlati kiképzésre vonatkozó javaslatát folytatólag adja elő.

5. *Répay* előadó ismerteti azokat az utasításokat, amelyek alapján az előkészítést és bírálatot végezni kell. (Ezt és a következő tételeket bővebben lásd a „M. Tanítóképzőben.”)

A választmány az előadó javaslatát Urhegyi és Farkas és az elnök hozzászólása után elfogadja, de azt nem tekinti kötelező utasításnak, csupán példa gyanánt.

6. *Répay* előadó bemutatja azokat a rovatos táblázatokat, melyeket a próbatanítások sorrendjének feltüntetésére elfogadásra ajánl. A választmány hozzájárul.

7. *Répay* előadó javaslatában ajánlja, hogy minden képző nyomassa ki a gyakorló iskola helyi tanítási tervét, hogy azt a növendékeknek ne magoknak kelljen leírni. Erre szintén rovatos mintát mutat be. A választmány hozzájárul.

8. Répay Dániel előadó végül javaslatában közli, hogy mik volnának azok a további kívánságok és intézkedések, melyek gyakorlati kiképzésünk tökéletesítését célozzák. Ilyen volna:

1. A gyakorló iskolának két tanítós tagozatra való osztása.

2. Külön tanítója legyen az ismétlő iskolának, mely az önálló gazdasági népiskola típusát képviselje. A gazdasági népiskola tanítója egyúttal köztartás vezető is lehet.

3. A tanítóképzők párhuzamos osztályai megszüntetendők.

A választmány e javaslatokat egyhangulag elfogadja.

9. Elnök jelenti, hogy evvel bevégződött Répay Dániel javaslatának a megbeszélése. Nem mulaszthatja el, hogy ezért az igazán nagy körültekintést és sok munkát igénylő munkáért úgy a maga mint a választmány tagjainak nevében Répay Dániel előadónak köszönetet szavazzon. Kéri a választmányt, hogy ezt jegyzőkönyvben is megörökítsék.

A választmány az elnök javaslatához nagy lelkesedéssel hozzájárul.

10. Elnök a gyakorlati kiképzés megbeszélte javaslatának igazi értékét azonban csak akkor fogja látni, ha nem feledkezünk meg azokról, kiknek e kiképzésben legnagyobb részük van s kiknek mégis minduntalan mellőzésben van részük. Meg kell emlékezni a gyakorló iskolai tanítókról. Tudomása van mindenkinek arról, hogy e nagy munka dacára is, nem hogy egyenlők volnának a szaktanárokkal, de még közöttük sincs egyenlőség. Míg pl. a szaktanárok mind s a gyakorló iskolai tanítók közül is többen 30 éves szolgálati viszonyban állanak, addig mintegy 10—12 gyakorló iskolai tanítónak 40 éves szolgálati kötelezettsége van. Még több anomália is van, amiknek a megszüntetésére csak egy gondolata van: „Egyenlőség legyen a testületben.” Ezért javasolja:

1. Mondja ki és terjessze a közgyűlés elé a választmányt, hogy miután a gyakorló iskolai tanítók bajainak, — minő pl. a 40 éves szolgálati kötelezettség — gyökere éppen az elnevezésükben van, ne gyakorló iskolai tanítók, hanem gyakorló isk

tanárok legyenek s minden tekintetben a többi szaktanárral egyenlő elbírálásban részesüljenek. Éppen úgy biztosítsák részükre a 30 éves szolgálat, mint a fizetésben való előmenetel.

2. A gyakorló iskolai tanárok tervbe vett kiképzése minél hamarabb induljon meg.

3. A gazdasági ismétlő iskolának külön tanára legyen.

A választmány egyhangulag magáévá teszi az elnök javaslatát.

11. Elnök ismerteti a lévai tanítóképző tanári karának amaz átiratát, melyben javasolják, hogy a szaktanároknak a gyakorlati kiképzés szolgálatában eltöltött 2 óra többlete a heti 18 órán felül külön díjaztassék éppen úgy, mint a gyakorló iskolai tanítóké díjaztatik a 30 órán felül.

A választmány hozzájárul.

12. Elnök jelenti, hogy Budapesten a tanítók szakgyűlésükön éppen most foglalkoznak a tanítóképzés reformjával. Egy ilyen arányú mozgalommal szemben a képzőtanárok országos egyesülete közönyt nem mutathat.

Farkas Sándor javaslatára kéri a választmány az elnököt, hogy ezen gyűléseken az egyesület nevében jelenjen meg. Ott jelentse ki, hogy a tanítóképzés reformálását magunk is kívánjuk, de találjon módot annak kijelentésére, hogy mi a történelmi fejlődés alapján állunk s az érettségi vizsgálatot alapul nem vesszük.

13. Ezzel kapcsolatban elnök indítványozza, hogy a dolgokat úgy alakítsuk, hogy a közgyűlés utasítsa a választmányt a tanítóképzés reformjavaslata elkészítésére.

A választmány elfogadja.

14. Elnök ismerteti Lechnitzky sárospataki tanár azon javaslatát, melyben vándorkönyvtárak, vándorszertárak és vándorképsorozatok használatát hangsúlyozza.

Farkas és Horvay hozzászólása után a választmány elfogadja Dr. Baló elnök azon javaslatát, mely szerint a választmány méltánylandónak tartja a javaslatot s nem akar felette napirendre térni. Tekintettel azonban arra, miszerint a tanszermúzeumban éppen most sürgősen tárgyalják a képzők normál felszerelését, várjuk azt meg s csak azután állapítsuk meg, mi valósítandó meg a javaslatból.

15. Farkas javasolja ismételten, hogy a „M. Tanítóképző“ bővítették ki gyakorló iskolai rovattal.

A választmány hozzájárul.

16. Farkas javaslatára a választmány kimondja, hogy könnyebb áttekintés kedvéért különnyomatként osszuk ki mindazon javaslatokat, melyek a közgyűlésen megbeszélendők.

17. Több tárgy nem lévén, elnök a gyűlést bezárja.

Dr. Baló Főzsef
elnök.

K. m. f.

Urhegyi Alajos
h. titkár.

Pénztári jelentés.

Tisztelt Közgyűlés!

Az 1908. és 1909. egyesületi évek pénztári eredményét részletesen az alábbi — évenként a választmány elé terjesztett s általa jóváhagyott — *kimutatások* tüntetik fel. Itt röviden csak azt emelem ki, hogy mindkét évben sikerült a pénzügyi egyensúlyt megtartani, hála a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter úr által 1908-ra kiutalt 1600 kor. államsegélynek, amelyet — mintegy ezzel is el akarván ismerni az egyesület buzgó és sikeres működését — annyi évi sikertelen kérés után végre 1909-ben 2000 koronára felemelni kegyeskedett. Ez öröm valóban a legjobbkor érte az egyesületet, mivelhogy a kiadóval megújított szerződésben a nyomdaköltségek tetemes emelkedésére való tekintettel kénytelenek voltunk 1910. januártól kezdve arra kötelezni magunkat, hogy az eddigi 6 korona helyett minden tag után évi 7 koronát fizetünk, amely többlet körülbelül fel is emészti az ez évre is kért 400 korona államsegély többletet. S így ezentúl is csak új meg új tagok toborzásával s a tagsági díjak pontos befizetésével lesz biztosítható az alábbi (1910-re szóló) költségelőirányzat megvalósítása.

Felemlítem még, hogy Dr. Herrmann Antal tagtársunk 200 koronás alapítványa takarékpénztárba van letéve; ugyanott kamatozik a kolozsvári *Tanítók Házában* létesítendő *szoba-alapítványra* befolyt 288.70 kor., valamint *T. I. T. O. E. Segítő-alapja* javára beérkezett *Nádas Sándor-alapítvány* (250 kor.), nemkülönben a *Peres Sándor síremlékére* beküldött 4.90 korona is.

Ezeket ez alkalommal is a t. Közgyűlés szíves figyelmébe ajánlván, kérem, kegyeskedjék az alábbi számadásokat megvizsgáltatni s nekem a fölmentvényt megadni.

Budapest, 1910. március hó 1.

Horvay Ede,
egyes. pénztáros.

A „Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete“ bevételeinek és kiadásainak kimutatása az 1908. évről.

Bevételek:

1. Át hozat az 1907-ik évről	---	---	---	---	36 kor. 55 fill.
2. Államsegély 1908-ra	---	---	---	---	1600 " — "
3. Tagsági díjak 1896-ra	---	8	kor.	—	fill.
1897-re	---	8	"	—	"
1903-ra	---	9	"	60	"
1904-re	---	20	"	—	"
1905-re	---	36	"	60	"
1906-ra	---	58	"	50	"

A „Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete“ bevételeinek és kiadásainak ki- mutatása az 1909. évről.

Bevételek:

1. Áthozat az 1908-ik évről	---	46 kor. 42 fill.
2. Államsegély 1909-re	---	2000 " — "
3. Tagsági díjak 1902-re	8 kor. — fill.	
1903-ra	8 " — "	
1904-re	8 " — "	
1905-re	9 " — "	
1906-ra	27 " — "	
1907-re	63 " 80 "	
1908-ra	202 " 16 "	
1909-re	1948 " 98 "	
1910-re	34 " — "	2308 " 94 "
<hr/>		
4. A „M. Tanítóképző kiadójától szerk. tisz- teletdíj fejében	---	600 " — "
Összesen	---	4955 kor. 36 fill.

Kiadások:

1. A „M. Tanítóképző“ 1909. évi kiadása	---	2027 kor. 80 fill.
2. A „ „ „ „ 8 ívtöbblete	---	384 " — "
3. Nyomtatványok	---	103 " 83 "
4. Írói díjak 1909-re	---	1263 " — "
5. A szerkesztő tiszteletdíja 1909-re	---	600 " — "
6. A főtktár	---	200 " — "
7. A pénztáros	---	100 " — "
8. Elnökségi, titkársági és pénzkezelési apróbb kiadások	---	47 " 41 "
9. Vegyesek	---	27 " 12 "
10. Pénztári készlet mint átvitel 1910-re	---	202 " 20 "
<hr/>		
Összesen	---	4955 kor. 36 fill.

Jegyzet. Az egyesületnek kétszáz (200) kor.-nyi alaptőkéje takarékpénztárban van elhelyezve; ugyanott gyümölcsözik a Kolozsvári „Tanítók Háza“-ban létesítendő „szoba-alapítvány“-ra begyűlt 288·70 kor., valamint a T. I. T. O. E. segítőalapja javára tett Nádas Sándor alapítvány (250 kor.) is.

Budapest, 1909. december hó 31-én.

Horvay Ede,
egyes. pénztáros.

Az 1909. évi számadásokat az 1-től 353. tételig átvizsgáltuk, a bemutatott bevételi és kiadási okmányokkal összehasonlítva az összes bevételeket 4955·36 kor.-ban, az összes kiadásokat pedig

4753¹⁶ kor.-ban feltüntetve helyesnek, a pénzkészletet 202 kor. 20 fillérben kimutatva megfelelőnek s így az összes számadást rendben találtuk.

Budapesten, 1910. február hó 5-én.

Bittenbinder Miklós s. k.

a vizsg. bizotts. tagja.

Miklós Gergely s. k.

a vizsg. bizotts. elnöke.

Dékány Mihály s. k.

a vizsg. bizotts. tagja.

A „Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete“ bevételeinek és kiadásainak előirányzata az 1910-ik évre.

(Elfogadtatott a választmánynak f. é. február 5-én tartott ülésén.)

Bevételek :

1. Át hozat az 1909-ik évről	---	---	202	kor.	20	fill.
2. Államsegély 1910-re	---	---	2000	”	—	”
3. Folyó évi és hátralékos tagsági díjak	---	---	1600	”	—	”
4. A „M. Tanítóképző“ kiadójától szerkesztői tiszteletdíj fejében	---	---	600	”	—	”
5. Takarékpénztári időleges kamatok	---	---	20	”	—	”
Összesen	---	---	4422	kor.	20	fill.

Kiadások :

1. A „M. Tanítóképző“ 1910. évi kiadása	---	---	2300	kor.	—	fill.
2. A „ ” „ ” 10 ívtöbblete	---	---	480	”	—	”
3. Nyomtatványok	---	---	100	”	—	”
4. Írói díjak 1910-re	---	---	530	”	—	”
5. Szerkesztő tiszteletdíja 1910-re	---	---	600	”	—	”
6. Főtitkár	---	---	200	”	—	”
7. Pénztáros	---	---	100	”	—	”
8. Elnökségi, titkársági és pénzkezelési apróbb kiadások	---	---	70	”	—	”
9. Vegyesek	---	---	40	”	—	”
10. Pénztári készlet mint átvitel 1911-re	---	---	2	”	20	”
Összesen	---	---	4422	kor.	20	fill.

Budapesten, 1910. január hó 1-én.

Horvay Ede,
egyes. pénztáros.

Kimutatás

az 1910. március hó 1-éig befolyt tagsági díjakról.

1907 re: Bocskay István (7 kor.)

1908-ra: Pazár Zoltán (2 kor.), Úrhegyi Alajos (4-80 kor.), Zoltán Géza (5 kor.), Bocskay István (3 kor.), Sinay Vilmos (6 kor.)

1908. II. felére: Molnár Oszkár, Buschmann Gyula (4-4 kor.)

1909 re: Gondi Sándor, Hamar Gyula, Leyrer Mátyás, Mandula Aladár, dr. Matolcsy László, Mészáros Jenő, Molnár Oszkár, Pataki Béla, Pazár Zoltán, Snasel Ferenc, Zoltán Géza, dr. Vángel Jenő, Rucsinszki Lajos, Gerhard Béla, Tabódy Ida, Amler Antal, Sebő Béláné, Fülöp Áronné, Fliegl Kálmán, Niernsee József (8-8 kor.), Úrhegyi Alajos (1-20 kor.), Sinay Vilmos (2 kor.)

1909. II. felére: Geöcze Sarolta, ifj. Kiss Áron (4-4 kor.)

1910-re: Gondi Sándor, Ferenczy Izabella, áll. tanítónőképző Győr, Fejérmegyei Ált. Tanítótestület, áll. tanítóképző Temesvár, Amberg József, dr. Baló József, Barabás Endre, Dékány Mihály, Elekes Lajos, Éber Rezső, Farkas Sándor, Geöcze Sarolta, Hamar Gyula, Jankó László, Keszler Károly, Köveskúti Jenő, Kötse István, Kraft József, Leyrer Mátyás, Margitai József, dr. Málnai Mihály, Mohar József, Molnár Oszkár, Pataki Béla, Patyi István, Pazár Zoltán, Quint József, Répay Dániel, Ribiczey Erzsébet, Sándor Domokos, Somogyi Géza, Zoltán Géza, dr. Karafiáth Márius. Mihálik József, dr. Székely György, áll. elemi tanítóképző Budapest, áll. Pedagógium Budapest, II. ker. áll. tanítónőképző Budapest, Strauch Gyula, Pataki Vilmos, Klotild-szeretetház, Bobok Carola, Pethes János, Horváth A. János, dr. Szeman János, dr. Bánóczy József, Haller József, kir. kath. tanítóképző Győr, gör. kath. tanítónőképző Ungvár, ref. tanítónőképző Szatmár-Németi, Bellosics Bálint, Barcsai József, Desics József, Éber Sándor, Huzják Lukács, dr. Jankulov Boriszláv, Jós István, Karig Emil, Kiss Á. József, tanítóképzőintézet Balázsfalva, Grúsz Frigyes, érseki tanítóképző Esztergom, Guzsvenitz Vilmos, Glósz Ferenc, Gludovác Emma, Sztankovics János, Nádas Sándor, Léderer Ábrahám, Mátray Gyula, Ihász Ferenc, Wollmann Emma, Mokos Gyula, áll. tanítóképző Igló, Zala István, áll. tanítóképző Léva, áll. tanítónőképző Pozsony, áll. elemi iskola Kaposvár, Tiefenthaler Etelka, Aczél Ilona, Pilhofer Ida, Demjénné Molnár Ilona (8-8 kor.), Hodossy Béla (6 kor.), dr. Matolcsy L. (1 kor.), Mészáros Jenő (7 kor.)

1910. I. felére: Mandula Aladár, Snasel Ferenc, Torbits Mihály, Gesell Mihály, Várady Lajos (4-4 kor.)

1911-re: Schreder Izabella, tanítóképzőintézet Balázsfalva, Mokos Gyula (8-8 kor.)

A *T. I. T. O. E. Segítőalapjára* újabban adakozott: dr. Málnai Mihály 4 kor. A gyűjtés főösszege (beleértve a Nádas Sándor-féle 250 koronás alapítványt) eddig: 254 kor.

Horvay Ede
egyes. pénztáros.